

Afstudeerscriptie

Beheer van grote hoefdieren

Auteurs: Bjarne Hagendoorn & Oscar Jansen

Een vergelijkend onderzoek naar faunabeheer binnen de Europese Unie.

Afstudeerscriptie

Beheer van grote hoefdieren

Colofon	
Opdrachtgever:	Staatsbosbeheer
Titel:	Afstudeerscriptie Beheer van grote hoefdieren.
Ondertitel:	Een vergelijkend onderzoek naar faunabeheer binnen de Europese Unie.
Status:	Eindversie
Datum:	9-10-2023
Auteur(s):	Bjarne Hagendoorn, 23950 Oscar Jansen, 22770
Foto's:	
Kaartmateriaal:	
Foto titelpagina:	(Kenniscentrum Reeën, z.d.)
Trefwoorden:	Grote hoefdieren – faunabeheer – adaptief populatiebeheer
Begeleiding:	Jan Griekspoor – Staatsbosbeheer Jurriaan Zandvliet, Trix Rosier – Hogeschool Van Hall Larenstein
© Hogeschool VHL, Oktober 2023	
Postbus 9001 6880 GB Velp Telefoon: 026 3695695 (receptie) www.hogeschoolvhl.nl	

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport van de Bachelor scriptie afstudeerscriptie beheer van grote hoefdieren: “Een vergelijkend onderzoek naar faunabeheer binnen de Europese Unie.” Dit rapport is geschreven als afstudeeropdracht voor de opleiding Bos- en Natuurbeheer aan Van Hall Larenstein te Velp. Van april tot en met oktober 2023 zijn wij bezig geweest met het onderzoek.

Dit onderzoek heeft ons uitgedaagd om buiten onze comfortzone te stappen en dwong ons om professioneel en concreet te schrijven. Deze scriptie heeft ons belangrijke inzichten gegeven, zowel op professioneel als persoonlijk gebied, met betrekking tot communicatie en onderzoek.

Wij willen onze begeleider van de eerste periode T. Rosier, bedanken voor de begeleiding en input tijdens onze afstudeeropdracht. Dit geldt ook voor J. Zandvliet die de begeleiding overnam in de tweede periode van de afstudeerperiode. Jullie input heeft geholpen om het onderzoek naar een hoger niveau te tillen waarbij jullie kennis over verslagopzet en faunabeheer goed van pas kwam. Daarnaast willen wij J. Griekspoor, faunacoördinator Flevoland, Gelderland van Staatsbosbeheer bedanken voor zijn bijdrage aan kennis, input en begeleiding voor dit onderzoek. Ook bedanken wij andere betrokken van Staatsbosbeheer en andere organisaties die een bijdrage hebben geleverd aan ons rapport.

Wij wensen u veel leesplezier toe.

Bjarne Hagendoorn & Oscar Jansen

Velp, 9 oktober 2023

Samenvatting

De recente toename van rechtszaken tegen het huidige faunabeheerplan voor grote hoefdieren wijst op een groeiend besef dat de huidige manier waarop het faunabeheer wordt uitgevoerd, met nadruk op populatiebeheer, mogelijk niet langer gezien wordt als goede manier van uitvoering (Rechtbank Den Haag, z.d.). Staatsbosbeheer erkent echter dat het beheren van grote hoefdieren noodzakelijk is. Om het beheer van grote hoefdieren voort te zetten, verzamelt Staatsbosbeheer aanvullende informatie. Deze informatie wordt verzameld uit het buitenland en vervolgens wordt er een vergelijking gemaakt met Nederland. Dit rapport wordt beschouwd als een vergelijkend onderzoek.

Het doel is informatie te verkrijgen over hoe het beheer van grote hoefdieren plaatsvindt in andere EU-lidstaten in vergelijking met Nederland, met specifieke aandacht voor adaptief populatiebeheer. Voor dit doel is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd: *“Hoe is het beleid en de uitvoering van het faunabeheer van grote hoefdieren vormgegeven in Nederland in vergelijking met andere EU-lidstaten, met specifieke aandacht voor adaptief populatiebeheer?”*. Dit vergelijkingsonderzoek helpt ter ondersteuning van de toekomstige onderbouwing van de faunabeheerplannen.

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag zijn er methodes toegepast. De methode die voornamelijk gebruikt is voor dit onderzoek is literatuurstudie. Verder hebben er nog interviews en veldwerkdagen plaatsgevonden. Om de gevonden informatie te vergelijken met Nederland is er gebruik gemaakt van de methode “vergelijkende analyse”.

Het onderzoek resulteert in een divers vergelijkend onderzoek. Het faunabeleid is in grote lijnen hetzelfde georganiseerd, de afschotperiodes verschillen, jachtmethodes verschillen en hoe wordt er omgegaan met de onbekendheid van adaptief populatiebeheer.

Al met al is er een diverse uitvoering van faunabeheer binnen de EU, dit benadrukt de noodzaak van communicatie en samenwerking tussen landen om effectief, (adaptief) populatiebeheer en het behoud hiervan te behalen. Landen moeten van elkaars praktijken leren om doelen te behalen, met als oogpunt duurzaam beheer.

Begrippenlijst

Aanzitjacht: Bij aanzitjacht neemt de jager plaats op een hoogzit of grondzit, waar de jager onopgemerkt blijft voor het wild, mits hij zich stilhoudt en gunstige windomstandigheden heeft. Vanaf deze positie kan de jager een groot gebied rustig observeren en het passerende wild goed in de gaten houden zonder te verstoren. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van lokvoer. Bovendien biedt een hoogzit een veiligere schietpositie, omdat de kogel van boven naar beneden richting de grond vliegt (kogelvanger).

Agentschap voor Natuur en Bos (ANB): Is verantwoordelijk voor het beleid en beheer van natuur en bossen in België.

Bersjacht: Bij bersjacht beweegt de jager zich actief door het terrein, rekening houdend met de wind, om binnen schietafstand van het wild te komen. De jager maakt gebruik van camouflagekleding en stille uitrusting, zodat de jager niet opgemerkt wordt door het wild (DJV, z.d.).

BIJ12: Een organisatie die een rol speelt in het faunabeheer en de provincies ondersteunt bij het uitvoeren van het beleid.

Bundesforst: Is een organisatie die verantwoordelijk is voor het beheer van bosgebieden in Duitsland.

Bund en Nabu: Is een natuurbeschermingsorganisatie in Duitsland.

Conservatoire du littoral: Organisatie die zich richt op het behoud van kustgebieden in Frankrijk.

Deutsche Bundesstiftung Umwelt (DBU): Stichting die zich richt op milieubescherming en duurzaamheid in Duitsland.

Deutscher Jagdverband: Organisatie die de belangen van jagers in Duitsland behartigt en informatie verstrekt.

Drijfjacht: Drijfjacht is een efficiënte manier wat vaak gebruikt wordt bij jacht op grofwild. Hier staan jagers op een lijn gepost. De drijvers drijven het wild naar de jagers toe. Zodra het wild de jagerslijn gepasseerd heeft wordt het wild geschoten. Bij een drijfjacht wordt het wild met honden en drijvers uit specifieke dekking gedreven waar het wild wordt verwacht, deze stukken dekking worden rondom afgezet met jagers (Bayerischer Jagdverband e.V., 2019).

Drukjacht: Drukjacht is een jachtmethode waar de jagers met geweren op een vaste plek staan gepost. De drijvers zorgen ervoor dat het wild in beweging komt en rustig vooruit wordt gedrukt (Deutscher Jagdverband, z.d.-a). Het is de bedoeling dat het wild via wissels langs de jagers lopen waardoor de jager het wild rustig kan aanspreken en zo een veilig schot kan doen. Drukjachten worden veelal gebruikt om in grote stukken bos of jachtrevieren het wild uit de schuilplaats te “drukken” met behulp van honden en drijvers die zich door het veld bewegen.

Gezonde populatie: Een gezonde populatie verwijst naar een groep organismen van dezelfde soort die stabiel in aantal is, genetisch divers, evenwichtig in leeftijdsopbouw, voldoende voedsel

en habitat heeft, weinig last heeft van ziekten, en een ecologische rol vervult in hun omgeving. Het behouden van gezonde populaties is cruciaal voor biodiversiteit en ecologisch evenwicht.

Grofwild beheer in Natura 2000: In het beheer van Natura 2000-gebieden worden specifieke doelstellingen vastgelegd voor het behoud en herstel van natuurwaarden, inclusief grofwildpopulaties. Maatregelen zoals afschot, vegetatiebeheer en rustgebieden worden zorgvuldig afgestemd op de doelen en vereisten van het gebied om negatieve effecten van grofwild op de natuur te beperken. Monitoring en evaluatie spelen een cruciale rol bij het behouden van biodiversiteit en het voorkomen van schade door grofwild, in overeenstemming met Natura 2000-wetgeving (BIJ12, 2022).

Staat van instandhouding (Svl): De Staat van Instandhouding van een soort is een begrip uit de Europese Habitatrichtlijn (EHRL). In praktische zin is de Svl een meetinstrument dat de afstand meet, van de situatie van een soort in bijvoorbeeld Nederland, tot het doel vanuit de EHRL, namelijk dat er een 'levensvatbare populatie' is van de soort. Dat wordt gemeten aan de hand van een aantal populatie-dynamische parameters van soorten. Deze kunnen gebruikt worden als indicatoren en sub-indicatoren van de levensvatbaarheid. Beleidsmatig wordt het instrument Svl gebruikt om op de schaal van de staten te rapporteren aan Europa over de situatie van een soort in het land (De Zoogdierverseniging, z.d.).

Hubertus Vereniging Vlaanderen: Organisatie die zich richt op jacht en natuurbescherming in Vlaanderen.

Jagersliga: Organisatie die jachtbelangen behartigt en informatie verstrekt aan jagers in België.

La Chasse: Organisatie die de belangen van jagers in Frankrijk behartigt en informatie verstrekt.

L'Office National des Forêts (ONF): Organisatie die verantwoordelijk is voor het beheer van nationale bossen in Frankrijk.

Natagora: Organisatie die zich inzet voor natuurbescherming in België.

Natuurmonumenten: Terrein beherende organisatie in Nederland.

Nederlandse Jagersvereniging: Organisatie die jachtbelangen behartigt en informatie verstrekt aan jagers in Nederland.

Niedersächsische Landesforsten (NLF): Organisatie die verantwoordelijk is voor het beheer van de bosgebieden in Duitsland.

Parcs Nationaux de France (PNF): Organisatie die verantwoordelijk is voor het beheer van nationale parken in Frankrijk.

Réserves naturelles de France (RNF): Organisatie die zich toelegt op het behoud en beheer van natuurreervaten in Frankrijk.

Staatsbosbeheer: Terrein beherende organisatie in Nederland.

Wildcorridors: Natuurlijke verbindingen tussen leefgebieden. Op die manier kunnen dieren migreren en genetische uitwisseling plaatsvinden.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	8
1.1 Probleembeschrijving	9
1.2 Probleemstelling.....	9
1.3 Doelstelling	9
1.4 Hoofd- en deelvraag	10
1.5 Afbakening.....	10
1.6 Het product	10
2 Theoretisch kader	11
2.1 Jacht, beheer en schadebestrijding	11
2.2 Adaptief populatiebeheer	11
2.3 Duurzaamheid.....	11
2.4 Diversiteit van grote hoefdieren.....	11
3 Methodiek	12
3.1 Literatuurstudie.....	12
3.2 Interviews.....	13
3.3 Veldwerk	14
3.4 Vergelijkende analyse	15
4 Resultaten	16
4.1 Vormgeving faunabeheer.....	16
4.1.1 Nederland.....	16
4.1.2 België	17
4.1.3 Duitsland	19
4.1.4 Frankrijk	19
4.1.5 Overzicht	20
4.2 Uitvoering faunabeheer	23
4.2.1 Nederland.....	23
4.2.2 België	24
4.2.3 Duitsland	25
4.2.4 Frankrijk	26
4.3 Effectiviteit van schadebestrijding, beheer en jacht.....	28
4.3.1 Schadebestrijding, beheer en jacht	28
4.3.2 Nederland.....	30
4.3.3 België	30

4.3.4 Duitsland	32
4.3.5 Frankrijk	34
4.4 Adaptief populatiebeheer in verhouding tot beheer op basis van populatieaantallen.....	36
4.4.1 Nederland	36
4.4.2 België	38
4.4.3 Duitsland	39
4.5 Vergelijking (adaptief) populatiebeheer	41
5 Conclusie.....	42
6 Discussie	44
6.1 Discussiepunten	44
6.2 Reflectie op duurzaamheid	45
7 Aanbevelingen	46
7.1 Toekomstvisie faunabeheer grote hoefdieren	46
7.2 Opdrachtgever.....	46
Literatuurlijst	47
Bijlage 1: Overzicht bruikbare bronnen.....	54
Bijlage 2: Taken FBE Nederland	59
Bijlage 3: Faunabeheerplan Vlaanderen	60
Bijlage 4: Taken van de WBE in Vlaanderen	61
Bijlage 5: Eisen jachtveld Vlaanderen	62
Bijlage 6: Faunabeheerplan Wallonië.....	63
Bijlage 7: Taken van de WBE in Wallonië.....	64
Bijlage 8: Eisen jager/jachtveld in Wallonië	65
Bijlage 9: Faunabeheerplan Duitsland	66
Bijlage 10: Taken van de WBE in Duitsland	67
Bijlage 11: Eisen jager/jachtgebied in Duitsland.....	68
Bijlage 12: Faunabeheerplan Frankrijk	69
Bijlage 13: Taken van de WBE in Frankrijk	70
Bijlage 14: Eisen jager/jachtveld in Frankrijk.....	71
Bijlage 15: Jagers in Europa	72
Bijlage 16: Overzichtstabel afschotperiode	73
Bijlage 17: Interview met Maarten Ledenboer.....	74
Bijlage 18: Informatie over de Pig Brig	76

1 Inleiding

Het faunabeheer van grote hoefdieren in Europa wordt grotendeels beïnvloed door de richtlijnen en regelgeving van de Europese Unie. De Europese Unie heeft verschillende richtlijnen en verordeningen ontwikkeld om de biodiversiteit te beschermen en de populaties van wilde dieren te reguleren. De belangrijkste richtlijnen voor faunabeheer zijn de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn. De Habitatrichtlijn is in 1992 ingevoerd en heeft als doel de bescherming en het behoud van natuurlijke habitat en wilde flora en fauna in Europa (Kort & Kenniscentrum Europa decentraal, 2023). Hierdoor moeten de lidstaten beschermingsmaatregelen nemen voor soorten die voorkomen in speciale beschermingszones (Natura 2000-gebieden).

Deze richtlijnen vormen de basis voor het beleid van de EU-lidstaten over faunabeheer. Elke lidstaat heeft echter zelf de ruimte om zijn eigen beheerplannen te ontwikkelen, zolang deze in overeenstemming zijn met de richtlijnen van de Europese Unie. In Nederland is Staatsbosbeheer een belangrijke speler op het gebied van faunabeheer. Staatsbosbeheer werkt nauw samen met internationale partners om effectieve strategieën te ontwikkelen voor het beheer van grote hoefdieren en andere diersoorten (Kort & Kenniscentrum Europa decentraal, 2023).

Staatsbosbeheer (z.d.) beheert ruim 273.000 hectare aan bos, heide, duinen en andere natuur in Nederland en heeft daarmee een belangrijke verantwoordelijkheid op het gebied van het behoud en beheer van de Nederlandse natuur. Staatsbosbeheer is een publieke organisatie en valt onder het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Het heeft als doelstelling het behoud en ontwikkeling van natuur, landschap en cultuurhistorisch erfgoed in Nederland. Dit doet de organisatie door het beheren van de natuurgebieden en het ondersteunen van onderzoek naar en educatie over de Nederlandse natuur.

Faunabeheer is een van de veel voorkomende taken van Staatsbosbeheer (Staatsbosbeheer, z.d.–a). Faunabeheer heeft als doel om de populatie van wilde dieren in natuurgebieden te reguleren en te behouden, zodat er een gezonde en evenwichtige leefomgeving ontstaat voor alle dieren en planten in het gebied. Bij Staatsbosbeheer wordt er gewerkt met faunabeheerplannen, waarin per gebied wordt geanalyseerd en beschreven welke grote hoefdiersoorten er voorkomen en hoeveel er van elke soort aanwezig mogen zijn. Ook wordt er beschreven welke maatregelen er genomen worden als er te veel of te weinig dieren aanwezig zijn. Naast het reguleren van de populatie van wilde dieren, richt Staatsbosbeheer zich ook op het behoud van biodiversiteit en het beschermen van bedreigde diersoorten. Dit wordt onder andere gedaan door het creëren van geschikte leefomstandigheden voor deze soorten en het nemen van maatregelen om hun leefgebied te beschermen. Staatsbosbeheer werkt hierbij nauw samen met andere organisaties en instanties, zoals terreinbeheerders, jagers en natuurorganisaties, om een gezamenlijk beleid te ontwikkelen en uit te voeren.

Er bestaan echter grote verschillen in hoe faunabeheer in verschillende landen binnen Europa wordt uitgevoerd (Groot Bruinderink et al., 2022). Dit rapport bestaat uit een vergelijkend onderzoek naar hoe faunabeheer in Nederland en in een aantal andere EU-lidstaten wordt uitgevoerd.

1.1 Probleembeschrijving

Het probleem binnen de organisatie van Staatsbosbeheer is dat er geen overzicht is over hoe het faunabeheer op grote hoefdieren in andere EU-landen is ingericht en hoe het wordt uitgevoerd. Daarnaast heeft Staatsbosbeheer interesse in het verkennen van een nieuwe methode voor faunabeheer, namelijk adaptief populatiebeheer. Bij adaptief populatiebeheer worden er vooraf maatregelen genomen om mogelijke problemen te voorkomen, zoals het plaatsen van spiegels, rasters en het verlagen van snelheidslimieten. Het idee is om te anticiperen op potentiële risico's en schade te voorkomen voordat deze zich voordoen (Groot Bruinderink et al., 2022).

Een ander probleem is dat de faunabeheerplannen steeds vaker worden aangevochten in de rechtbank en de publieke opinie heeft daar steeds meer invloed op (Rechtbank Den Haag, z.d.). Het huidige beheer op basis van populatieaantallen wordt door de rechter niet meer als gevalideerde onderbouwing gezien, zo is het faunabeheerplan voor het afschot van de vos in de Eempolder door de rechter afgewezen (Van Ommen, 2022). Adaptief populatiebeheer kan mogelijk als fundatie dienen voor toekomstige plannen die worden gebruikt bij de wettelijke verantwoording bij de rechters. Vervolgens is er vestiging van de wolf in de Nederlandse natuur, het is onbekend welk effect de wolf heeft op het faunabeheer in Nederland (Fauna4life, 2020). De context van faunabeheer is complex vanwege de verschillende belangen die hierbij spelen. Het beheer van grote hoefdieren heeft zowel invloed op de biodiversiteit en het behoud van natuurlijke ecosystemen als op economische activiteiten. Zo wordt er in de toekomst verwacht dat door klimaatveranderingen de bossen moeten worden omgebouwd, door middel van het aanplanten van klimaatbestendige boomsoorten. Grote hoefdierpopulaties hebben hier invloed op, daarom is het vergaren van data essentieel (Fva, 2021). Daarnaast zijn er ook ethische en maatschappelijke aspecten die meespelen, zoals de discussie over het welzijn van de dieren. Het onderzoek naar het beleid en uitvoering van faunabeheer in verschillende lidstaten van de EU moet daarom rekening houden met deze complexe context en dient hier helder over te zijn.

1.2 Probleemstelling

Het probleem is dat het faunabeheer van grote hoefdieren in Nederland voor een complexe uitdaging staat, gekenmerkt door de acceptatie van de jacht, opkomst van de wolf, klimaatverandering, de dringende noodzaak tot bosverjonging, een hoge wildstand, de belangen van pachters en eigenaren en hoge bezoekersaantallen in natuurgebieden.

1.3 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om bij te dragen aan het oplossen van het specifieke probleem van Staatsbosbeheer betreffende het gebrek aan kennis over aspecten van faunabeheer. Dit wordt bereikt door de manier waarop in Nederland, Duitsland, Frankrijk en België het Europese beleid over faunabeheer op grote hoefdieren is vormgegeven te onderzoeken. Hierbij zal aandacht worden besteed aan duurzaamheid en zullen vergelijkingen worden gemaakt tussen de verschillende EU-landen om zo een bijdrage te leveren aan de kennisontwikkeling op het gebied van faunabeheer. Door deze kennis te vergaren, wordt er bijgedragen aan duurzamer en efficiëntere faunabeheer voor in de toekomst. Duurzaam faunabeheer draagt bij aan biodiversiteit behoud en een gezonde planeet door samenwerking en een langetermijnvisie. Het richt zich op het evenwicht tussen sociale, ecologische en economische belangen (People, Planet en Profit).

1.4 Hoofd- en deelvraag

De hoofdvraag luidt als volgt: *“Hoe is het beleid en de uitvoering van het faunabeheer van grote hoefdieren in Nederland vormgegeven in vergelijking met andere EU-lidstaten, met specifieke aandacht voor adaptief populatiebeheer?”*

De deelvragen luiden als volgt:

1. Hoe wordt het faunabeheer vormgegeven in diverse landen, en wie is verantwoordelijk voor de organisatie ervan?
2. Hoe wordt faunabeheer uitgevoerd?
3. Wat draagt bij aan de effectiviteit in relatie tot schadebestrijding, beheer en jacht binnen Nederland in vergelijking tot een aantal lidstaten van de EU?
4. Wat is de mogelijkheid op adaptief populatiebeheer in relatie tot beheer op basis van populatieaantallen?
5. Hoe wordt adaptief populatiebeheer toegepast in Nederland in vergelijking tot een aantal lidstaten van de EU en wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen deze toepassingen?

1.5 Afbakening

Faunabeheer is een complex onderwerp en het is daarom belangrijk om de onderwerpen van het onderzoek duidelijk af te bakenen. Dit betekent dat er keuzes gemaakt zijn over welke aspecten er wel en niet in het onderzoek worden meegenomen.

- Het onderzoek focust zich op faunabeheer van grote hoefdieren.
- Het onderzoek richt zich uitsluitend op faunabeheer van grote hoefdieren in Nederland België, Duitsland en Frankrijk.
- Bij de vergelijking van het onderzoek vindt de diepgang vooral plaats bij de (deel)landen Duitsland en België (Vlaanderen). Dit zijn de (deel)landen waar meer diepgaandere informatie over te vinden is dan België (Wallonië) en Frankrijk.

1.6 Het product

Het eindresultaat is een rapportage van een vergelijkend onderzoek, op basis van afwegingen en aanpassingen over faunabeheer. Hierdoor wordt er een overzichtelijke dataset gecreëerd waarmee de bovenstaande problemen kunnen worden gemitigeerd binnen Nederland, België, Duitsland en Frankrijk.

2 Theoretisch kader

In het theoretisch kader wordt achtergrondinformatie besproken welke relevant is voor het onderzoeksonderwerp. Eerst wordt dieper ingegaan op faunabeheer. Vervolgens volgt een nadere toelichting over adaptief populatiebeheer, beleid, diversiteit grote hoefdieren en ecologische omgeving. Als laatste wordt een toelichting gegeven op duurzaamheid binnen het faunabeheer.

2.1 Jacht, beheer en schadebestrijding

Faunabeheer verwijst naar het beheer van wilde dierenpopulaties, met als doel het handhaven van een evenwicht tussen de belangen van natuurbehoud, menselijke samenlevingen en economische factoren. Dit omvat het reguleren van populaties, het minimaliseren van schade aan gewassen en ecosystemen, het bevorderen van het welzijn van wilde dieren en monitoring en data verzamelen. De hierboven besproken maatregelen komen mits anders vermeld uit het rapport over Analyse Huidige Informatievoorziening Faunabeheer (BIJ12, 2018).

2.2 Adaptief populatiebeheer

Adaptief populatiebeheer is een aanpak waarbij beleid en praktijken voortdurend worden aangepast op basis van sturing op effecten. Een voorbeeld van een effect is het ontbreken van natuurlijke bosverjonging door de hoge vraatdruk van grote hoefdieren. Het houdt rekening met onzekerheid en erkent dat de effecten van beheermaatregelen niet altijd voorspelbaar zijn. Adaptief beheer omvat cyclische processen van monitoring, evaluatie en aanpassing om duurzame resultaten te bereiken. De informatie die gebruikt is tijdens dit onderzoek over deze materie komt uit het onderzoek van BIJ12 naar "Alternatieve benaderingen populatiebeheer en draagkracht" (Groot Bruinderink et al., 2022).

2.3 Duurzaamheid

Duurzaamheid is een sleutelbegrip in het beheer van wilde dieren. Het omvat het handhaven van ecologische, sociale en economische balansen, zodat huidige en toekomstige generaties kunnen voldoen aan hun behoeften. De principes van duurzaamheid omvatten vaak de 'Triple Bottom Line' ofwel de drie P's: People (mensen), Planet (planeet) en Profit (winst), waarbij wordt gestreefd naar een evenwicht tussen menselijke welvaart, ecologische integriteit en economische levensvatbaarheid. Bovenstaande begrippen komen mits anders vermeld uit het rapport over het "Meten van duurzaamheid" van de WUR (Meusen & Ten Pierick, 2022).

2.4 Diversiteit van grote hoefdieren

De term "grote hoefdieren" omvat een brede diversiteit aan soorten, zoals damherten, edelherten, reeën en wilde zwijnen. Elk van deze soorten heeft unieke ecologische vereisten en gedragskenmerken, wat van invloed is op de benadering van faunabeheer. De informatie van de soorten die gebruikt zijn in dit rapport komt vanuit het "Faunabeheerplan grote hoefdieren 2019–2025" van de FBE Gelderland (FBE Gelderland, z.d.).

Dit theoretische kader biedt een basis voor het begrijpen van de complexiteit van faunabeheer, adaptief beheer en duurzaamheid in de context van grote hoefdieren in Nederland en andere EU-lidstaten. Het benadrukt het belang van flexibiliteit, samenwerking en het streven naar evenwicht tussen ecologische, sociale en economische belangen.

3 Methodiek

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de methodiek is die tijdens dit onderzoek is toegepast. De methodiek die in deze scriptie wordt gehanteerd kan worden onderverdeeld in vier verschillende methodes, namelijk: literatuurstudie, interviews, veldwerk en vergelijkende analyse. De gekozen methodiek is passend voor dit onderzoek, omdat het een brede en diepgaande benadering biedt om het faunabeheer van grote hoefdieren in Nederland en andere EU-lidstaten te onderzoeken en te begrijpen. Door gebruik te maken van diverse data-inzamelingsmethoden wordt een grondig inzicht verkregen in de visie en doelen van de opdrachtgever (Bhandari, 2022). De methode is afgeleid van een internationaal vergelijkend onderzoek dat in het verleden is gedaan door Prof.dr. A.F.A. Korsten, dit onderzoek (Korsten, 2008) diende als referentie voor de methode dat die hieronder vermeld staat. De taak van de Staatsbosbeheer staat hier centraal, deze wordt uitgevoerd volgens de visie en doelen van de organisatie. Op deze manier wordt een zo volledig mogelijk beeld verkregen van het faunabeheer van grote hoefdieren in Nederland, België, Duitsland en Frankrijk. De dataset van Staatsbosbeheer zal daarbij ook worden meegenomen om een goede vergelijking tussen de lidstaten te kunnen maken. De onderstaande methodes worden gebruikt om de deelvragen één t/m vijf te beantwoorden.

3.1 Literatuurstudie

Er zal literatuur worden verzameld over faunabeheer in de geselecteerde landen en de regelgeving die van toepassing is op faunabeheer. Er zal gebruik worden gemaakt van zowel wetenschappelijke als praktische bronnen, zoals beleidsdocumenten, rapporten, wetenschappelijke artikelen, boeken en andere relevante publicaties.

Onderstaande tabel biedt een overzicht van eventuele bronnen voor de literatuurstudie met betrekking op Nederland, België, Duitsland en Frankrijk (Tabel 1). Deze bronnen zijn geselecteerd om een grondige literatuurstudie uit te voeren en inzicht te krijgen in het faunabeheer in deze landen. In de bijlage wordt er een beschrijving gegeven over de inhoud van de onderstaande tabel (Bijlage 1).

Tabel 1 Overzicht van bronnen voor literatuurstudie per onderzoeksland

Nederland	Bronnen	Naam	Organisatie
1	(Koninklijke jagersvereniging, 2023)	De Nederlandse Jagersvereniging	Jagersvereniging
2	(Staatsbosbeheer, z.d.-c)	Staatsbosbeheer	TBO
3	(Natuurmonumenten, z.d.)	Natuurmonumenten	TBO
4	(Faunazaken – BIJ12, 2023)	BIJ12	Provincie/Beleid
België			
1	(Jagersliga, z.d.)	Jagersliga	Jagersvereniging
2	(Hubertus vereniging Vlaanderen, 2021)	Hubertus vereniging Vlaanderen	Jagersvereniging
3	(Agentschap natuur en bos, z.d.)	Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)	Beleid
4	(Natagora, z.d.)	Natagora	Natuurbescherming
Duitsland			
1	(Deutscher Jagdverband, z.d.)	Deutscher Jagdverband	Jagersvereniging
2	(Meiners, 2023)	Niedersächsische Landesforsten (NLF)	TBO
3	(Bundesforst, 2023)	Bundesforst	TBO
4	(Deutsche Bundesstiftung Umwelt, z.d.)	De Deutsche Bundesstiftung Umwelt (DBU)	Beleid
5	16 Natuurparken Duitsland	–	TBO
6	(Friends of the Earth Germany) en NABU (BirdLife Duitsland (NABU, z.d.)	WWF, Bund en Nabu	Natuurbescherming
Frankrijk			
1	(Fédération Nationale des Chasseurs de France, 2023)	La Chasse	Jagersvereniging
2	(L'Office National des Forêts, z.d.)	L'Office National des Forêts (ONF)	TBO
3	(Eolas, z.d.)	Conservatoire du littoral	TBO
4	(Les parcsnationaux de France, z.d.)	Parcs Nationaux de France (PNF)	TBO
5	(RESERVES NATURELLES DE FRANCE, z.d.)	Réserves naturelles de France (RNF)	Beleid/Natuurbescherming

3.2 Interviews

Voor het verkrijgen van inzicht in de praktijk en ervaringen op het gebied van faunabeheer in de geselecteerde landen, zijn er zowel experts als relevante belanghebbenden geraadpleegd.

Voor het raadplegen van experts is er gestreefd naar één à twee experts per land die betrokken zijn bij het faunabeheer. Deze experts zijn via e-mail of telefoon benaderd, waarbij specifieke vragen gesteld zijn over verschillende aspecten van faunabeheer en beleidsmaatregelen. Ook is er contact gelegd met partijen die eerder een vergelijkbaar onderzoek uitgevoerd hebben of momenteel bezig zijn met een soortgelijk onderzoek, om gebruik te maken van hun expertise en

waardevolle informatie en inzichten. Daarnaast zijn bronnen die gebruikt zijn voor het literatuuronderzoek dienen als referenten om de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek te waarborgen.

Voor de interviews worden relevante experts benaderd zoals beleidsmakers, faunabeheerders/jachtopzichters en natuurorganisaties. Deze interviews zullen gericht zijn op de praktische uitvoering van faunabeheer, de effectiviteit van beleidsmaatregelen en mogelijke knelpunten. Deze interview vragen zijn opgesteld aan de hand van de deelvragen.

De vragen gaan in grote lijnen over:

- Hoe de vormgeving van het faunabeheer is en hoe dit is georganiseerd.
- De uitvoering van het faunabeheer.
- De effectiviteit van schadebestrijding, beheer en jacht.
- Adaptief populatiebeheer

Voor de interviews met experts wordt de methode van het "expertsinterview" toegepast, zoals beschreven door Dingemanse (2021). Deze methode wordt gebruikt bij kwalitatief onderzoek en heeft als doel informatie te verzamelen die niet verkregen kan worden via literatuuronderzoek. Een uitdaging bij de expertsinterview is het beperkte aantal beschikbare experts. Het betreft meestal een kleine groep mensen die geïnterviewd kan worden. De interviews worden afgenomen in de natuurlijke omgeving van de experts, wat zorgt voor validiteitscontrole. Validiteit van een interview verwijst naar de juistheid van de resultaten en de mogelijkheid om op basis daarvan conclusies te trekken (Dingemanse, 2022).

3.3 Veldwerk

Om een beter beeld te krijgen van de praktische uitvoering van faunabeheer in de geselecteerde landen, zijn er enkele veldwerkdagen georganiseerd waarbij de onderzoekers hebben kunnen kijken hoe het faunabeheer in de praktijk wordt uitgevoerd. Er is vanuit de onderzoekers contact gezocht met eventuele betrokken partijen op het gebied van faunabeheer. Hierbij zijn vragen gesteld die betrekking hebben op de deelvragen. Het is belangrijk om een beeld te hebben van hoe het faunabeheer wordt uitgevoerd, vanwege de praktische uitvoering ervan. Er wordt minimaal één locatie bezocht per onderzoeksland. Tijdens deze veldwerkdagen zijn faunabeheerders, natuurorganisaties of andere betrokken partijen op het gebied van faunabeheer bezocht. Indien nodig is er een mogelijkheid geweest om per land extra veldwerkdagen in te plannen.

Het inplannen van een veldwerkdag is gebruikt om meer te weten te komen over hoe faunabeheer wordt uitgevoerd in andere EU-lidstaten. Het is belangrijk om verschillende redenen:

1. Kennisuitwisseling: Het bezoeken van andere EU-lidstaten biedt de mogelijkheid om kennis op te doen over de verschillende methoden en technieken die worden gebruikt bij faunabeheer. Dit kan leiden tot een beter begrip van de uitdagingen en kansen voor faunabeheer en kan leiden tot innovatieve oplossingen.
2. Vergelijking: Het vergelijken van de faunabeheerpraktijken in verschillende EU-lidstaten kan helpen bij het identificeren van de sterke en zwakke punten van de verschillende benaderingen. Dit kan leiden tot het verbeteren van de efficiëntie van het faunabeheer.
3. Verantwoording: Het inplannen van een veldwerkdag om meer te weten te komen over hoe faunabeheer wordt uitgevoerd in andere EU-lidstaten kan helpen bij het overzichtelijk maken van het beleid op het gebied van faunabeheer. Door inzicht te krijgen in de praktijken van andere lidstaten, kan men beter begrijpen hoe zij zich houden aan de wetgeving en hoe dit kan worden toegepast op de eigen situatie.

De bruikbare informatie die wordt ingewonnen bij het veldwerk wordt als onderbouwing van het onderzoeksrapport gebruikt. Hierdoor worden de literatuurstudie en interviews geverifieerd.

3.4 Vergelijkende analyse

In de paragraaf 'Vergelijkende analyse' wordt beschreven hoe de analyses met elkaar worden vergeleken. Een vergelijkende analyse is een methodologie die wordt gebruikt om twee of meer entiteiten, concepten, gebeurtenissen, situaties of datasets met elkaar te vergelijken en te analyseren. Het doel van een vergelijkende analyse is om overeenkomsten, verschillen, patronen en trends te identificeren tussen de objecten of gegevens die worden onderzocht (Merkus, 2022). Om een duidelijk overzicht van de relevante gegevens te krijgen, worden de genoemde landen met elkaar vergeleken. Deze vergelijking wordt tekstueel beschreven maar in het onderzoeksrapport komen ook tabellen voor die een vergelijking maken tussen de onderzoekslanden. Een voorbeeld hiervan is (Tabel 2). Dit is een voorbeeld voor deelvraag 1: Wie is verantwoordelijk voor de organisatie in de gekozen landen?

Tabel 2 Analyse voorbeeld

Wie is verantwoordelijk voor de organisatie ervan?	Nederland	België V	België W	Duitsland	Frankrijk
Naam van de Faunabeheereenheid	FBE	ANB	Royal Saint Hubert Club de Bel	Bundesländer	De Fédérations Régionales
Naam van de Wildbeheereenheid	WBE	WBE	De Fédération des Chasseurs de Wallonie	Kreisjägerschaften	Fédérations Départementales des Chasseurs

4 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Om een antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag, worden de vijf deelvragen in detail uitgewerkt en worden de resultaten per deelvraag beschreven. Hierbij wordt gekeken naar de situatie in Nederland, België, Duitsland en Frankrijk. Hieronder wordt een gedetailleerde beschrijving van bevindingen weergegeven.

4.1 Vormgeving faunabeheer

Om antwoord te geven op deelvraag één *“Hoe wordt het faunabeheer vormgegeven in diverse landen, en wie is verantwoordelijk voor de organisatie ervan?”* wordt er onderzoek gedaan naar de landen Nederland, België, Duitsland en Frankrijk. Er worden in dit hoofdstuk verschillende methodes en instrumenten van faunabeheer in kaart gebracht en vergeleken. Zo wordt een feitenoverzicht verkregen van de praktische uitvoering van faunabeheer en hoe deze is georganiseerd in de desbetreffende landen.

4.1.1 Nederland

In Nederland wordt faunabeheer uitgevoerd door zowel vrijwillige als beroepsmatige uitvoerders. De vrijwillige uitvoerders worden gezien als jagers, die in de meeste gevallen dienen te betalen om faunabeheer uit te voeren. Beroepsmatige uitvoerders die dit doen tegen vergoeding worden meestal betaald vanuit een organisatie of instantie en worden hierdoor aangestuurd. Deze personen worden gezien als faunabeheerder/jachtopzichter (J. Griekspoor, persoonlijke communicatie, 13 juni 2023).

In Nederland wordt er onderscheid gemaakt tussen fauna die erkend is als jachtsoort, schadebestrijding en populatiebeheer (FBE Nederland, z.d.). Beheer op grote hoefdieren wordt in Nederland geschaald onder populatiebeheer. Hieronder valt ook voorkoming van wildaanrijdingen.

De faunabeheerplannen worden geschreven door de Faunabeheereenheid (FBE). De FBE voert dit uit in opdracht van de provincie. Iedere provincie heeft zijn eigen FBE-team (FBE Nederland, z.d.). De FBE heeft een divers takenpakket. Zo coördineren ze de uitvoering van het faunabeheer in elke provincie en behartigen de belangen van jager, boer en TBO. De werkzaamheden kunnen verschillen per provincie maar hieronder is een globaal overzicht van het takenpakket (FBE Nederland, z.d.).

Voor elke diersoort of groep van diersoorten stelt de FBE een faunabeheerplan op. In elk faunabeheerplan staan de aantallen van deze diersoort en of deze aantallen af, of toenemen. Ook het schade aspect wordt beschreven. Wat voor schade kan het dier aanbrengen en wat zijn maatregelen die genomen kunnen worden om de schade door deze soorten te voorkomen. Zodra deze maatregelen onvoldoende effect hebben, staat er ook beschreven welke mogelijkheden er zijn om in te grijpen. Dit faunabeheerplan kan pas in gebruik worden genomen na de goedkeuring van het provinciebestuur. Het faunabeheerplan heeft een looptijd van maximaal zes jaar. Na deze periode moet het plan herschreven worden of het kan doormiddel van goedkeuring verlengd worden. In de bijlage is het overzicht van taken van de FBE (FBE Nederland, z.d.) weergegeven (Bijlage 2).

In Nederland zijn er ruim 285 lokale jagersverenigingen, ook wel wildbeheereenheden (WBE) genoemd. Elke WBE heeft een eigen gekozen bestuur en bestaat uit alle jachthouders die zich vrijwillig hebben aangemeld als lid binnen het werkgebied. De plannen en het beleid van de FBE's zijn leidend voor de uitvoering van de WBE. De WBE is als rechtspersoon verantwoordelijk voor onder andere het lokale wildbeheerplan, het organiseren van tellingen en het geven van educatie over de jacht. Ook het aanvragen van ontheffingen, aanwijzingen en vrijstellingen gebeurt vaak op initiatief van een WBE. De WBE (vereniging) streeft naar samenwerking met andere belanghebbenden rond natuur en natuurbeheer, zoals terreinbeheerders, grondeigenaren en de regionale politiek. Elke WBE beheert doorgaans minimaal 5.000 hectare van het ruim twee miljoen hectare grote jachtgebied in Nederland. Bij vragen over de jacht in een specifiek gebied is de WBE het eerste aanspreekpunt (KNJV, 2022).

Om faunabeheer te mogen uitvoeren moet er goedkeuring plaatsvinden van de grondgebruiker. Om faunabeheer te kunnen toepassen met het geweer is er minimaal 40 aan een gesloten hectare nodig. Ook moet er een cirkel getrokken kunnen worden van een diameter van 150 meter breed. Zodra het veld gescheiden wordt door water dat breder is dan 10 meter of een snelweg is het veld niet bejaagbaar (Koninklijke Jagersvereniging, 2018). Deze eisen gelden zowel voor beheer, schadebestrijding als voor de jacht. Echter kan er wel een speciale ontheffing uitgeschreven worden door de FBE, om in een veld dat kleiner is dan 40 hectare, met het geweer actie te kunnen ondernemen (KNJV, 2022). Faunabeheer op grote hoefdieren wordt in Nederland onder strikte voorwaarden uitgevoerd.

4.1.2 België

In België worden faunabeheerplannen opgesteld voor verschillende diersoorten. Het faunabeheer in België is geregeld op regionaal niveau, waarbij elk gewest (Vlaanderen en Wallonië) verantwoordelijk is voor het opstellen en uitvoeren van zijn eigen faunabeheerplannen. Deze plannen hebben tot doel het beheer van wilde diersoorten te reguleren en de balans te bewaren tussen populaties, schadepreventie en de belangen van verschillende belanghebbenden, waaronder landbouwers en natuurbeschermingsorganisaties (Agentschap voor Natuur en Bos, z.d.). Het specifieke doel en de inhoud van de faunabeheerplannen kunnen variëren afhankelijk van de regio en de diersoorten waarop ze gericht zijn.

Binnen België is de wet- en regelgeving tussen Vlaanderen en Wallonië verschillend. Daarom wordt er onderscheid gemaakt tussen deze twee deelstaten in België. Eerst wordt er over Vlaanderen beschreven wie er verantwoordelijk is over de uitvoering van het faunabeheer.

Vlaanderen:

In Vlaanderen wordt het opstellen van faunabeheerplannen geregeld door het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB), dat verantwoordelijk is voor het beheer en behoud van de natuur in Vlaanderen. Het proces en de stappen van het opstellen van een faunabeheerplan volgens (Agentschap voor Natuur en Bos, z.d.) staat weergegeven in de bijlage (Bijlage 3). Het uiteindelijke faunabeheerplan wordt opgesteld door het ANB in samenwerking met de betrokken actoren. Het plan vormt een leidraad voor het beheer van de betreffende diersoort(en) en biedt richtlijnen voor het nemen van beslissingen met betrekking tot populatiebeheer, jacht, schadebestrijding en andere relevante aspecten van faunabeheer in Vlaanderen.

In Vlaanderen wordt het faunabeheer aangestuurd door Agentschap voor Natuur en Bos. Zij verdelen loodjes aan de WBE's, die het vervolgens weer verdelen onder lokale jachtcombinaties. Faunabeheer wordt uitgevoerd op gronden van minimaal 40 hectare.

Taak WBE:

De wilbbeheereenheid (WBE) van Vlaanderen bestaat uit een groep jagers die vrijwillig samen werken. Om een WBE te vormen moet de groep minstens vijf jachtrechthouders die samen minstens 1000 hectare groot is (Agentschap voor Natuur en Bos, z.d.). De Wilbbeheereenheden spelen een belangrijke rol in het faunabeheer in Vlaanderen. Hun taken worden weergegeven in de bijlage (Bijlage 4). De specifieke taken en verantwoordelijkheden van een WBE kunnen variëren afhankelijk van het werkgebied en de lokale omstandigheden, maar over het algemeen dragen ze bij aan het beheer en behoud van wilde diersoorten en het bevorderen van duurzaam faunabeheer in Vlaanderen.

In Vlaanderen zijn er verschillende vereisten en regels waaraan een jachtveld moet voldoen. Enkele belangrijke regels met betrekking tot jachtvelden in Vlaanderen zijn weergegeven in de bijlage (Bijlage 5). Het is belangrijk om op te merken dat deze regels slechts een algemene samenvatting zijn en dat er aanvullende wetten, regels en voorschriften van toepassing kunnen zijn.

Eenieder die in Vlaanderen wil jagen (uitoefenen van gewone en/of bijzondere jacht) dient in het bezit te zijn van een goedgekeurd jachtplan én een goedgekeurd faunabeheerplan. Dergelijke documenten kunnen ingediend worden door een WBE of door een onafhankelijke jachtrechthouder. De ingediende jachtplannen worden nagekeken en goedgekeurd door de arrondissementscommissaris, en is dus een provinciale bevoegdheid. De ingediende faunabeheerplannen worden opgevolgd door het ANB.

Wallonië

De Fédération des Chasseurs de Wallonië is verantwoordelijk voor het coördineren en uitvoeren van het faunabeheer in Wallonië volgens Royal Saint Hubert Club de Belgique (z.d.). Ze nemen de leiding bij het opstellen van de faunabeheerplannen en werken samen met andere belanghebbenden om ervoor te zorgen dat de plannen in overeenstemming zijn met de ecologische, sociale en economische doelstellingen van het faunabeheer.

De faunabeheerplannen bevatten maatregelen en richtlijnen voor het beheer van verschillende diersoorten en hun leefgebieden, de jachtperiodes, de wildstand, het voorkomen van schade aan landbouwgewassen en andere aspecten van het faunabeheer in Wallonië. Het doel is om een evenwichtig en duurzaam beheer van de fauna te bevorderen, waarbij rekening wordt gehouden met zowel de belangen van de jagers als de bescherming van de natuur. Het proces van het opstellen van een faunabeheerplan in Wallonië omvat verschillende stappen volgens Royal Saint Hubert Club de Belgique (z.d.), deze zijn weergegeven in de bijlage (Bijlage 6).

De taak van de WBE in Wallonië is vergelijkbaar met die in andere regio's. De WBE in Wallonië is een lokale jagersvereniging die verantwoordelijk is voor het beheer van het wild en zijn habitat in een specifiek gebied. De belangrijkste taken van de WBE in Wallonië zijn weergegeven in de

bijlage (Bijlage 7). Het exacte takenpakket en de verantwoordelijkheden van de WBE in Wallonië kunnen specifiek worden gedefinieerd binnen het kader van de regionale wet- en regelgeving.

De vereiste regels voor een jachtgebied in Wallonië zijn vastgelegd in de regionale wetgeving en kunnen per gebied en situatie verschillen. Over het algemeen zijn er echter enkele basisvereisten en regels die van toepassing zijn op jachtgebieden in Wallonië. In de bijlage zijn enkele belangrijke aspecten weergegeven (Bijlage 8). Het is belangrijk om te benadrukken dat de regelgeving met betrekking tot jachtgebieden in Wallonië voortdurend kan veranderen en dat er lokale verschillen kunnen zijn.

4.1.3 Duitsland

In Duitsland is het faunabeheer geregeld op regionaal niveau, waarbij de verantwoordelijkheid meestal bij de deelstaten (Landesjagdverbände) ligt. Het opstellen van een faunabeheerplan in Duitsland volgt over het algemeen een gestructureerd proces dat weergegeven is in de bijlage (Bijlage 9). Het exacte proces en de specifieke inhoud van een faunabeheerplan kunnen variëren tussen de verschillende deelstaten en regio's in Duitsland (Deutscher Jagdverband, z.d.-c).

In Duitsland staat de afkorting "WBE" voor "Kreisjägerschaften", wat in het Nederlands "Wildbeheereenheid" betekent. De taken van een Kreisjägerschaften, (WBE) in Duitsland kunnen variëren afhankelijk van de specifieke regio en de wettelijke voorschriften die daar gelden. De taken van een WBE in Duitsland zijn weergegeven in de bijlage (Bijlage 10). Het precieze takenpakket en de verantwoordelijkheden van een WBE kunnen verschillen afhankelijk van de regio. Alle 16 deelstaten hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheid om hun eigen deelstaatjachtwetten vast te stellen (Jagdrechtskanzlei, z.d.).

In Duitsland zijn er specifieke regels en voorschriften die van toepassing zijn op jachtgebieden. Deze regels hebben betrekking op verschillende aspecten van de jacht en zijn bedoeld om het wildbeheer te waarborgen en de jachtactiviteiten te reguleren. Enkele vereiste regels van een jachtgebied in Duitsland zijn weergegeven in de bijlage (Bijlage 11). Het is van cruciaal belang om op de hoogte te zijn van de specifieke regels en voorschriften die gelden in het betreffende deelstaat en jachtgebied in Duitsland.

4.1.4 Frankrijk

Volgens Fédération Nationale des Chasseurs de France (2023), spelen De Fédérations Régionales de Chasse et de la Faune Sauvage (Regionale Federaties voor Jacht en Wilde Fauna) een belangrijke rol bij het opstellen van faunabeheerplannen voor wilde diersoorten in Frankrijk. Deze federaties werken samen met overheidsinstanties, lokale belanghebbenden en andere betrokken partijen om faunabeheerplannen te ontwikkelen en uit te voeren.

De faunabeheerplannen zijn gericht op het reguleren en behouden van wilde diersoorten, inclusief grote hoefdieren, in overeenstemming met de ecologische, economische en sociale belangen van het gebied. Deze plannen omvatten vaak maatregelen voor populatiebeheer, jachtseizoenen, habitatbehoud, monitoring en andere aspecten van faunabeheer.

De Fédérations Régionales werken nauw samen met de lokale jachtverenigingen, landeigenaren, boeren, natuurbeheerorganisaties en andere belanghebbenden om de faunabeheerplannen op te

tellen en te implementeren. Ze spelen ook een rol bij het informeren en betrekken van het publiek bij het beheer van wilde diersoorten.

Het is belangrijk op te merken dat de exacte rol en verantwoordelijkheden van de *Fédérations Régionales* kunnen variëren afhankelijk van de regio en de lokale wetgeving.

De *Fédérations Régionales de Chasse et de la Faune Sauvage* stellen het faunabeheerplan op in nauwe samenwerking met verschillende belanghebbenden, waaronder overheidsinstanties, jachtverenigingen, landeigenaren, boeren, natuurbeheerorganisaties en andere betrokken partijen. De stappen die dit proces omvat zijn weergegeven in de bijlage (Bijlage 12). In Frankrijk wordt de lokale jachtorganisatie, vergelijkbaar met de WBE in Nederland en België, aangeduid als de *Fédérations Départementales des Chasseurs* dit zijn departementale jachtverenigingen in Frankrijk. Ze vertegenwoordigen de belangen van jagers op departementaal niveau en spelen een belangrijke rol in het beleid van de jacht en de wildstand in hun respectieve gebieden.

Deze jachtverenigingen zijn verantwoordelijk voor het organiseren en reguleren van de jachtactiviteiten binnen hun departement. Ze werken nauw samen met andere betrokken partijen, zoals overheidsinstanties, landeigenaren, natuurbeheerorganisaties en lokale gemeenschappen, om de jachtpraktijken te coördineren en het duurzame beheer van wilde diersoorten te waarborgen.

De *Fédérations Départementales des Chasseurs* hebben verschillende taken, deze zijn weergegeven in de bijlage (Bijlage 13). Het exacte functioneren en de structuur van de *Fédérations Départementales des Chasseurs* kunnen enigszins variëren tussen de verschillende departementen. Ze werken echter over het algemeen samen met andere regionale en nationale jacht- en natuurbeschermingsorganisaties om de belangen van de jachtgemeenschap te bevorderen en te zorgen voor duurzaam beheer van de natuur.

In Frankrijk gelden specifieke regels en voorschriften voor het beheer en de exploitatie van jachtgebieden. Enkele van de vereiste regels voor een jachtgebied in Frankrijk zijn weergegeven in de bijlage (Bijlage 14). Het is belangrijk op te merken dat de specifieke regels en voorschriften voor jachtgebieden kunnen variëren afhankelijk van de regio, het type jachtgebied en de diersoorten die worden bejaagd.

4.1.5 Overzicht

De aantallen van jachttakehouders en actieve jagers verschillen per land (Bijlage 15). In bijlage 15 is een overzicht gegeven van de aantallen jagers per land in Europa weergegeven door het DJV (jagdverband, 2023). Deze aantallen zijn echter niet direct vergelijkbaar vanwege variaties in jachtpraktijken, -wetten en culturele en historische factoren tussen landen, evenals de bevolkingsgrootte. Desondanks bieden ze inzicht in de mate van belangstelling voor jacht en de impact ervan op beleidsvorming, wat kan worden vergeleken met andere landen.

In Nederland en België zijn er wildbeheereenheden (WBE's) die verantwoordelijk zijn voor het faunabeheer op lokaal niveau. In Vlaanderen zijn er 182 WBE's (*Provincies & WBE's – Hubertus Vereniging Vlaanderen*, 2023) en in Wallonië zijn er 48 WBE's (Royal Saint Hubert Club de Belgique, z.d.). In totaal zijn er in België 230 WBE's actief (Tabel 3). In Duitsland zijn er 15 Landesjagdverbande deze kunnen worden vergeleken met een Nederlandse FBE. De 510

Kreisjägerschaften kunnen worden vergeleken met de Nederlandse WBE, deze zijn verantwoordelijk voor het faunabeheer (Deutscher jagdverband, z.d.) (Tabel 3). In Frankrijk zijn er 13 fédérations régionales, deze kan worden vergeleken met de Nederlandse FBE. Er zijn 94 Fédérations Départementales des Chasseurs, deze kan worden vergeleken met de Nederlandse WBE (Fédération Nationale des Chasseurs, 2020) (Tabel 3). Daarentegen heeft Nederland een relatief groot aantal faunabeheereenheden en wildbeheereenheden, namelijk 13 FBE's (FBE Nederland, z.d.) en 285 WBE's (KNJV, 2022) (Tabel 3). Nederland bestaat uit 12 provincies, elke provincie heeft zijn eigen Faunabeheereenheid. Er is een uitzondering, Kroondomein Het Loo is een aparte FBE met een eigen bestuur (Kroondomein het Loo, z.d.). Dit maakt dat er 13 FBE's zijn in Nederland (Tabel 3).

Uit tabel drie is af te leiden dat België 230 wildbeheereenheden heeft waarbij het ANB als de leidende organisatie fungeert, en enkele Koninklijke verenigingen zoals Hubertus vereniging Vlaanderen en Royal Saint-Hubert Club de Belgique behartigen belangen. Duitsland heeft 15 Landesjagdverbände en 510 Kreisjägerschaften die vergelijkbaar zijn met de faunabeheereenheden in België en Nederland. In Duitsland heeft de jacht een diepgewortelde traditie en speelt het een belangrijke rol in zowel de cultuur als de economie. In Frankrijk worden de jachtgebieden opgedeeld in regionale federaties en Fédérations Départementales des Chasseurs (FDC's), waarbij de FNC de belangen van de jachtsector behartigt. Hoewel de jacht in Frankrijk een belangrijke rol speelt in natuurbeheer, is het ook een veel besproken onderwerp met kritiek op mogelijke schade aan biodiversiteit en dierenwelzijn, resulterend in organisaties die pleiten voor het stopzetten van de jacht in het land.

Tabel 3 Overzicht aantal jagers, WBE & FBE

Nederland	
FBE	13
WBE	285
Jagers (jachtaktehouders)	27.000

België	Vlaanderen	Wallonië
FBE	ANB	De Fédération des Chasseurs de Wallonië
WBE	182	48
Jagers (actieve jagers)	13.000	19.000

Duitsland	
(FBE) Landesjagdverbände	15
(WBE) Kreisjägerschaften	510
Jagers (actieve jagers)	310.000

Frankrijk	
(FBE) Fédérations régionales	13
(WBE) Fédérations Départementales des Chasseurs	94
Jagers (actieve jagers)	1.100.000

4.2 Uitvoering faunabeheer

Deelvraag twee “*Hoe wordt faunabeheer uitgevoerd?*” Om antwoord te geven op deze deelvraag wordt er in deze paragraaf beschreven hoe het proces verloopt van de uitvoering van het faunabeheer in elk onderzoeksland. In dit hoofdstuk worden aspecten belicht zoals het voorkomen van verstoring en het behoud van een goede ecologische en genetisch gezonde populatie. Er wordt ook een beschrijving gegeven van de jachtmethoden die toegepast kunnen worden tijdens de uitvoering (Tabel 4). De beschrijving wordt per onderzoeksland toegepast. Eerst wordt er een beschrijving gegeven over Nederland, gevolgd door België. Daarna komt Duitsland aan bod en tot slot wordt het hoofdstuk afgesloten met Frankrijk.

Tabel 4 Jachtmethoden

Land/Jachtmethode	Nederland	België V	België W	Duitsland	Frankrijk
Aanzitjacht	+	+	+	+	+
Bersjacht	+	+	+	+	+
Drijfjacht	–	+	+	+	+
Drukjacht	–	+	+	+	+

4.2.1 Nederland

De uitvoering van het faunabeheer in Nederland van grote hoefdieren wordt zowel door vrijwillige jagers als beroepsmatige faunabeheerders uitgevoerd. De toegestane jachtmethoden in Nederland zijn onder andere de aanzitjacht en bersjacht (Tabel 4). In Limburg geldt een uitzondering, namelijk de één op één drijfjacht op wilde zwijnen (De Jagersvereniging, 2018). Hierbij mag slechts één drijver zonder hond in het perceel zijn als drijver, terwijl er meerdere jagers op voldoende afstand van elkaar rondom het bos mogen staan, zodat een wild zwijn altijd binnen het schootsveld van een jager zal komen. In de praktijk betekent dit dat jagers minimaal 100 meter uit elkaar moeten staan. Bij deze bewegingsjacht wordt het wild door een klein aantal mensen verontrust in de dekking waar ze zich overdag in ophouden (De Jagersvereniging, 2022). Hierdoor kan in een kortere tijd, met minder verstoring in het veld, meer wild worden geschoten.

Het beheer van grofwild wordt zorgvuldig uitgevoerd om verstoring te voorkomen en een gezonde ecologische en genetische populatie te behouden. Dit gebeurt aan de hand van faunabeheerplannen die rekening houden met de draagkracht van gebieden en voedselbronnen, evenals met geselecteerde jachtmethoden zoals aanzitjacht en bersjacht om verstoring te minimaliseren. Binnen Europese regelgeving, wordt gewerkt met de gunstige staat van instandhouding. Het beheer wordt uitgevoerd volgens de richtlijnen die rekening houden met grofwild in natura2000 gebied. Dit zijn doelstellingen over natuurbeschoud, inclusief grofwildpopulaties, vastgelegd in beheerplannen, waarbij maatregelen worden genomen om negatieve impact van grofwild te minimaliseren en monitoring cruciaal is voor het behalen van deze doelen en het beschermen van biodiversiteit in overeenstemming met Natura 2000-wetgeving (BIJ12, 2022).

In de bijlage is een overzicht van de afschotsperiode die gelden voor de provincie Gelderland (Bijlage 16). Op de Veluwe wordt het aantal grote hoefdieren gereguleerd op basis van populatieaantallen. Dit is een gebied waar de edelherten, damherten, wilde zwijnen en reeën

worden gedoogd (FBE Gelderland, z.d.). Buiten de Veluwe is er sprake van een 0-schade gebied, waar deze soorten buiten het ree om niet gedoogd worden (uitzondering van andere toegewezen gebieden in Nederland). In dit onderzoek is ervoor gekozen om de afschotperiode van de Veluwe aan te houden, omdat hier iedere groot hoefdier voorkomt die betrekking heeft op dit onderzoek.

4.2.2 België

In België wordt het faunabeheer uitgevoerd door zowel vrijwillige jagers als beroepsmatige faunabeheerders. Zowel in Vlaanderen als in Wallonië worden vier jachtmethodes toegepast (Tabel 4) (Van de Maele, z.d.). In dit hoofdstuk wordt ook verduidelijking gegeven over de ecologische en genetische aspecten van een gezonde wildstand.

Vlaanderen

De toegestane jachtmethoden op grote hoefdieren in Vlaanderen zijn aanzitjacht, bersjacht, drijfjacht en drukjacht (Tabel 4).

Het faunabeheer op betrekking van grote hoefdieren in Vlaanderen wordt gereguleerd door een combinatie van wet- en regelgeving, beleid en beheerplannen. Het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) speelt een centrale rol in het beheer en regulering van het faunabeheer in Vlaanderen (Agentschap Natuur & Bos, z.d.). Faunabeheer wordt aan de hand van beheerplannen uitgevoerd. Deze beheerplannen worden opgesteld met verschillende belanghebbenden zoals: natuurbestuurders, landbouwers, jagers en eventuele andere betrokken partijen. Deze plannen bevatten richtlijnen en voorschriften met betrekking tot het beheer van grote hoefdieren, zoals de populatiegrootte, afschotquota, jachtmethode en -periodes, schadebeperking en monitoring.

In de bijlage is een overzicht van de afschotperiode van Vlaanderen weergegeven (Bijlage 16). Deze gegevens komen bij het Agentschap voor Natuur & Bos vandaan. Er is in dit overzicht alleen de jachtperiode van de grote hoefdieren meegenomen. Agentschap Natuur & Bos (z.d.) geeft een betere en uitgebreidere uitleg van de afschotperiode.

In Vlaanderen wordt faunabeheer van grote hoefdieren niet alleen uitgevoerd door het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB), Wildbeheereenheden (WBE's), jagers en grondeigenaren, maar ook door beroepsmatige faunabeheerders. Deze professionals, werkzaam binnen gespecialiseerde organisaties, leveren waardevolle expertise en dragen bij aan een geïntegreerde aanpak van faunabeheer.

De betrokkenheid van beroepsmatige faunabeheerders draagt bij aan doelgericht en effectief faunabeheer. Samenwerking met ANB, WBE's en andere belanghebbenden zorgt voor een duurzaam beheer. Ze combineren wetenschappelijke inzichten, praktijkervaring en technische expertise om geschikte strategieën te ontwikkelen (Agentschap Natuur & Bos, z.d.-a).

Het faunabeheer in de Natura 2000-gebieden omvat verschillende maatregelen, waaronder het reguleren van populaties van diersoorten, het herstellen en creëren van leefgebieden, het beperken van verstoring en het voorkomen van invasieve soorten. Deze maatregelen worden uitgevoerd door zowel professionele faunabeheerders als door jagers en grondeigenaren in samenwerking met het ANB.

Het beheer van de Natura 2000-gebieden in Vlaanderen is gebaseerd op wet- en regelgeving, waaronder de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Er wordt samengewerkt met

verschillende stakeholders, zoals natuurbeschermingsorganisaties, landbouwers en lokale gemeenschappen, om een breed ondersteunde en geïntegreerde aanpak te realiseren.

Om een ecologisch gezonden wildpopulatie te houden wordt er gereguleerd in het jachtseizoen met een quota. Er wordt per WBE-afschotcijfers gegeven. Deze aantallen moeten gehaald worden.

In Vlaanderen zijn er diverse jachtmethodieken op grofwild. Zo is er gewone jacht, bijzondere jacht en bestrijding. Er wordt verschil gemaakt in deze drie methodes. Voor bestrijding (lees als schadebestrijding) mag er drijfjacht uitgevoerd worden. Voor gewone jacht en bijzondere jacht mogen enkel aanzitjacht, bersjacht en drukjacht worden uitgevoerd.

Wallonië

De uitvoering van faunabeheer in Wallonië is een gezamenlijke inspanning van overheidsinstanties, jachtverenigingen, landbouwers en andere belanghebbenden. Samen streven ze naar een evenwichtig en duurzaam faunabeheer dat rekening houdt met zowel de belangen van de fauna als die van de landbouw en andere sectoren. De toegestane jachtmethoden in Vlaanderen zijn onder andere de aanzitjacht, bersjacht, drijfjacht en drukjacht (Tabel 4).

In Wallonië zijn er beroepsmatige faunabeheerders. De beroepsmatige faunabeheerders spelen een belangrijke rol bij het waarborgen van een effectief en duurzaam faunabeheer in Wallonië (P. Engels, persoonlijke communicatie, 23 augustus 2023). Ze brengen wetenschappelijke kennis, praktijkervaring en technische expertise samen om bij te dragen aan het behoud en de bescherming van de fauna en hun leefgebieden.

In de bijlage is een globaal overzicht van de afschotperiode op grote hoefdieren in Wallonië (Bijlage 16). Het is opvallend dat er in Wallonië ook verschil is in de afschotperiode tussen drukjachten in open veld en die in het bos. Voor verdere informatie over drijf-druk jacht periodes wordt verwezen naar (Hunting.be, 2022).

4.2.3 Duitsland

In Duitsland wordt het beheer van grofwild gereguleerd door de federale en deelstaatregeringen. De uitvoering wordt gedaan door zowel vrijwillige jagers als beroepsmatige faunabeheerders (berufsjäger). Het beheer van grofwild in Duitsland omvat verschillende eisen, waaronder jachtquota, beheerplannen en het beschermen van leefgebieden. Onder jacht valt ook de schadebestrijding, hiervoor is de jachthouder aansprakelijk. Met betrekking tot de Natura 2000-wetgeving heeft Duitsland een uitgebreid netwerk van beschermde gebieden opgezet om de biodiversiteit te behouden en de natuurlijke habitat te beschermen. Deze gebieden bevatten verschillende ecosystemen en spelen een belangrijke rol bij het behoud en gunstige staat van instandhouding van grofwild.

Afschot van grofwild kan alleen plaatsvinden na de goedkeuring van het “abschußplanes” (afschotplan). Het afschieten van wild waarvan de populatie bedreigd lijkt te zijn, kan in bepaalde deelstaten of in bepaalde gebieden permanent of tijdelijk worden verboden. Zo wordt Het afschieten in de staatsbossen volledig gereguleerd door de deelstaten (Bundesministerium der justiz, z.d.).

De gebruikte jachtmethodes in Duitsland zijn aanzitjacht, bersjacht, drukjacht en drijfjacht (Tabel 4). Deze vormen van jacht zitten diep geïntregeerd in de Duitse cultuur, dit komt veelal door de politieke verhouding rondom het platteland waar er veel schade kan plaatsvinden door grofwild.

Om genetisch gezonde populaties te behouden wordt er selectief beheer uitgevoerd in Duitsland, dit houdt in dat er specifieke regels en richtlijnen worden gevolgd bij het bejagen van grofwild. Bijvoorbeeld, er kunnen beperkingen zijn op het afschot van bepaalde dieren vanwege hun geslacht, leeftijd of genetische kenmerken. Dit helpt ervoor te zorgen dat er een evenwichtige verhouding is tussen mannelijke en vrouwelijke dieren en dat de genetische diversiteit behouden blijft, er worden ook gesloten tijden gehanteerd voor afschot van grofwild. Daarnaast worden in Duitsland ook maatregelen genomen om genetische uitwisseling tussen verschillende populaties te bevorderen. Dit kan onder andere gebeuren door het aanleggen van wildcorridors, waardoor inteelt wordt verminderd en de genetische diversiteit wordt bevorderd.

Om deze genetische diversiteit te waarborgen worden wetenschappelijke studies en monitoringprogramma's uitgevoerd om de genetische gezondheid van grofwildpopulaties te volgen en eventuele afwijkingen of risico's te identificeren (FVA BW, z.d.). Op basis van deze informatie kunnen maatregelen worden genomen om de genetische gezondheid te beschermen en te verbeteren. Het streven is om een duurzaam faunabeheer te waarborgen, waarbij zowel de populaties grofwild als hun genetische diversiteit worden beschermd.

Het beheer van grofwild in Duitsland is een complex proces dat de betrokkenheid vereist van verschillende belanghebbenden, waaronder jagers, natuurbeschermingsorganisaties en overheidsinstanties. Het streven is om een evenwicht te vinden tussen de belangen van de jacht, het behoud van grofwildpopulaties en het beschermen van de natuurlijke omgeving en landbouwgrond.

De afschotperiode in Duitsland kan per deelstaat verschillen. In de bijlage is een globaal overzicht van de landelijke afschotperiode van de grofwildsoorten (Bijlage 16). Voor verdere details van het jachtseizoen per deelstaat wordt verwezen naar (Adrian, 2019).

4.2.4 Frankrijk

In Frankrijk wordt het beheer van grofwild gereguleerd door nationale en lokale overheidsinstanties, evenals jachtverenigingen en natuurbeheerorganisaties. De uitvoering wordt gedaan door zowel vrijwillige jagers als beroepsmatige faunabeheerders. Het doel van het beheer in Frankrijk is om de populaties van grofwild te behouden en te reguleren, rekening houdend met zowel ecologische als economische aspecten.

Er wordt gewerkt met faunabeheerplannen per diersoort. Hierin worden de toegestane methoden en tijdsperiode waarin er kan worden bejaagd toegelicht. Hierbij dient de jachthouder in samenwerking met de boer aan preventieve maatregelen te voldoen om in aanmerking te komen voor een schade tegemoetkoming (Les services de l'État dans Le Cher, z.d.).

In Frankrijk worden verschillende maatregelen genomen om de genetische gezondheid van grofwildpopulaties te waarborgen (Leca, 2022). Dit omvat het beperken van afschot van bepaalde dieren op basis van geslacht, leeftijd en genetische kenmerken. Door selectief beheer wordt gestreefd naar een evenwichtige verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke dieren, en het

behoud van genetische diversiteit. Naast selectief beheer worden ook andere maatregelen genomen om de genetische uitwisseling tussen verschillende populaties te bevorderen. Dit kan worden bereikt door het creëren van wildcorridors en het behouden van natuurlijke verbindingen tussen leefgebieden. Hierbij moet vooral rekening gehouden worden met de grote nationale parken die als een mozaïek door Frankrijk verspreid liggen. In Frankrijk wordt er ook grofwild geïntroduceerd in gebieden waar het moeilijk is om populaties met elkaar te verbinden. Er worden dan mannelijke en vrouwelijke dieren vrijgelaten om zo genetische toestand te verbeteren in het gebied.

Frankrijk heeft een uitgebreid netwerk van beschermde gebieden, waaronder nationale parken, natuurreservaten en Natura 2000-gebieden. Deze gebieden spelen een cruciale rol bij het behoud van de biodiversiteit en het beschermen van de leefgebieden van grofwild. Binnen deze beschermde gebieden worden specifieke maatregelen genomen om de populaties en habitat van grofwild te monitoren en te beschermen. Zo worden er extra eisen gesteld aan de uitvoering en de bruikbare methodes. Zo kunnen er restricties worden gezet op de leeftijden en kennis van jagers, de jaarlijkse hoeveelheid drijfjachten en in welke periodes er rust moet plaatsvinden i.v.m. andere soorten in het gebied (De Saint Léger, 2015).

De toegestane jachtmethoden op grofwild in Frankrijk omvatten onder andere aanzitjacht, bersjacht, drijfjacht en drukjacht (Tabel 4). Elke jachtvorm heeft zijn eigen specifieke regels en voorschriften, en de jachtseizoenen worden vastgesteld om overbejaging te voorkomen en de genetische gezondheid van de populaties te waarborgen. Echter zitten hier kleine variaties in die te maken hebben met de Franse cultuur. Zo wordt er in Frankrijk meer gejaagd op grofwild met hagelgeweren op korte afstand, hier wordt dan met munitie geschoten dat geschikt is voor grofwild. Er worden bij de drijf- en drukjachten honden gebruikt die luid geven. Hierdoor is er relatief veel verstoring in het bos (P. Engels, persoonlijke communicatie, 23 augustus 2023).

Het beheer van grofwild in Frankrijk is een gezamenlijke inspanning van verschillende belanghebbenden, waaronder jagers, natuurbeschermingsorganisaties en overheidsinstanties. Samen streven ze naar een evenwicht tussen de belangen van de jacht, het voorkomen van schade en halen van natuurdoelstellingen (De Saint Léger, 2015). Binnen Frankrijk is het zichtbaar dat de jacht diep in de cultuur zit verweven, vooral op het platteland is dit goed zichtbaar.

Voor Frankrijk is er, in tegenstelling tot de andere onderzoekslanden, geen betrouwbare landelijk brede bron beschikbaar met betrekking tot de afschotperiode. Dit komt doordat de jachtperiode per regio kan variëren en jaarlijks kan veranderen (Fédération Nationale des Chasseurs, 2020). Daarom wordt de jachtperiode voor Frankrijk beschreven per regio, met inachtneming van het feit dat deze elk jaar anders kan zijn.

4.3 Effectiviteit van schadebestrijding, beheer en jacht

Deelvraag drie, *"Wat draagt bij aan de effectiviteit in relatie tot schadebestrijding, beheer en jacht binnen Nederland in vergelijking tot een aantal lidstaten van de EU?"*. Om antwoord te geven op deze deelvraag wordt een vergelijking gemaakt tussen Nederland en andere EU-lidstaten op het gebied van beheermethodes. Deze vergelijking richt zich specifiek op de methodes die worden toegepast voor schadebestrijding, populatiebeheer en jacht met betrekking tot grote hoefdieren. De beschrijving van deze methodes zal plaatsvinden in dezelfde volgorde als in de voorgaande hoofdstukken, waarbij eerst Nederland wordt behandeld, gevolgd door België, Duitsland en Frankrijk. Door deze vergelijking wordt er inzicht verkregen in de verschillende benaderingen en praktijken die worden gehanteerd in deze landen, waardoor er beoordeeld kan worden welke factoren bijdragen aan de effectiviteit van faunabeheer met betrekking tot schadebestrijding, beheer en jacht.

4.3.1 Schadebestrijding, beheer en jacht

In deze tekst volg een korte introductie van schadebestrijding, beheer en jacht. Volgens BIJ12 (2022b) worden binnen het kader van schadebestrijding verschillende maatregelen genomen om schade veroorzaakt door wilde dieren aan landbouwgewassen, vee en eigendommen te voorkomen of te verminderen. Schadebestrijding omvat preventieve maatregelen en beheer van de wilde dierenpopulatie. Preventieve maatregelen omvatten onder andere het plaatsen van stevige omheiningen rond velden om wilde dieren buiten te houden (mogelijk elektrisch). Daarnaast worden afschrikmiddelen zoals linten of akoestische middelen gebruikt om de dieren af te schrikken. Soms moeten landbouwpraktijken worden aangepast, bijvoorbeeld door gewassen op een andere manier te telen of te beschermen. Compensatie voor geleden schade kan worden verstrekt aan landbouwers of eigenaren van eigendommen. Dit kan gebeuren via verzekeringen die specifiek gericht zijn op landbouwschade, overheidsprogramma's of andere financiële ondersteuningsregelingen.

Het beheer van de wilde dierenpopulatie speelt ook een rol bij schadebestrijding. Dit kan gebeuren door specifieke jachtseizoenen langer te maken of met uitzonderingen jaarrond te laten gelden, waarbij een jacht in de vorm van beheer en schadebestrijding wordt toegestaan om de populatie in evenwicht te houden. Soms worden wilde dieren ook gevangen en verplaatst naar andere gebieden waar ze minder schade kunnen veroorzaken. Het doel van schadebestrijding is om een balans te vinden tussen het beschermen van menselijke belangen, zoals landbouwactiviteiten, en het behoud van wilde dieren. Het is belangrijk om rekening te houden met ecologische factoren, wettelijke vereisten en het streven naar duurzame oplossingen die de verdraagzaamheid tussen mens en natuur bevorderen.

Volgens Bex en De Beet (2019) is populatiebeheer een essentieel onderdeel van het beheer van wilde dieren, met als doel het in stand houden van gezonde en evenwichtige populaties. Het omvat strategieën en maatregelen die worden genomen om de grootte, samenstelling en verspreiding van een populatie te reguleren. Het belangrijkste doel van populatiebeheer is het behouden van een duurzaam evenwicht tussen de wilde dierenpopulatie en zijn leefomgeving. Een te grote populatie kan leiden tot overbegrazing, schade aan landbouwgewassen en verstoring van het ecosysteem. Aan de andere kant kan een te kleine populatie leiden tot inteelt, verminderde genetische diversiteit en een verhoogd risico op uitsterven. Om een gezonde

populatie te behouden, worden verschillende maatregelen toegepast. Een belangrijk instrument is het vaststellen van populatiedoelen, waarbij wordt bepaald welke grootte en structuur van de populatie wenselijk is op basis van ecologische, sociale en economische aspecten. Op basis hiervan kunnen beheermaatregelen worden geïmplementeerd. Jacht is vaak een belangrijk instrument voor populatiebeheer. Door middel van jacht kunnen de aantallen wilde dieren in een populatie worden gereguleerd om over populatie te voorkomen. Daarnaast kunnen andere methoden van populatiebeheer worden toegepast, zoals anticonceptieprogramma's, verplaatsing van dieren naar nieuwe leefgebieden, habitatverbetering of het stimuleren van natuurlijke predatie. Deze maatregelen zijn afhankelijk van de specifieke soort, de omgeving en de doelstellingen van het populatiebeheer. Het succes van populatiebeheer hangt af van het monitoren van de populatie en het evalueren van de effectiviteit van de genomen maatregelen. Het uiteindelijke doel van populatiebeheer is het bereiken van een ecologisch evenwicht waarbij wilde dieren en hun leefgebieden gezond en veerkrachtig zijn, en waarin menselijke belangen op een duurzame manier worden behartigd.

Volgens de Jagersvereniging, (2022) is jacht een activiteit die al eeuwenlang wordt uitgeoefend en een belangrijk onderdeel vormt van het beheer van wilde dieren. Het heeft verschillende doelen, waaronder het reguleren van populaties, het behouden van een gezonde biodiversiteit, het voorkomen van schade aan gewassen en ecosystemen, en het voorzien in voedsel en bronnen voor menselijke consumptie. Bij jacht wordt er actief gezocht naar wilde dieren met als doel ze te vangen, te doden of te beheren op een gecontroleerde en duurzame manier. Jacht wordt meestal gereguleerd door wet- en regelgeving, die specifieke seizoenen, beperkingen en quota vaststellen om ervoor te zorgen dat de activiteit op verantwoorde wijze wordt uitgevoerd en de populaties van wilde dieren niet worden uitgeput. Dit wordt vaak gedaan door jachtvergunningen en -licenties uit te geven, waarbij alleen gekwalificeerde en bevoegde jagers mogen deelnemen. In veel landen wordt jacht beheerd door overheidsinstanties of speciale beheerorganisaties die verantwoordelijk zijn voor het vaststellen en handhaven van regels en voorschriften met betrekking tot de jacht. Deze organisaties streven naar een evenwichtige benadering van jacht, waarbij rekening wordt gehouden met ecologische, sociale en economische aspecten. Naast de reguliere jacht zijn er ook vormen van jacht die zich richten op het beheer van schadelijke soorten, het verminderen van conflicten tussen mens en dier, en het beschermen van landbouwgewassen en ecosystemen. Deze vormen van jacht worden vaak uitgevoerd door gespecialiseerde jagers of faunabeheerders en kunnen gericht zijn op specifieke doelen en specifieke soorten. Het is belangrijk op te merken dat jacht, net als andere vormen van faunabeheer, onderhevig is aan voortdurende discussie en ethische overwegingen. Het is van groot belang dat jacht op een verantwoorde en duurzame manier wordt uitgeoefend, met respect voor de natuur, de wilde dieren en hun habitat.

Tabel 5 Jacht & Schadebestrijding

Land/Diersoort	Edelherten	Damherten	Wildzwijn	Ree
Nederland				
België V				
België W				
Duitsland				
Frankrijk				

Schadebestrijding
Zowel schadebestrijding als jacht
Jachtsoorten

In tabel vijf is een overzicht gemaakt van schadesoorten, jachtsoorten of beide, per land en per grofwildsoort. In het **rood** worden de diersoorten gemarkeerd die worden gezien als schadelijk wild. De kleur **groen** geeft de jachtsoorten aan. **Oranje** geeft aan dat de diersoort zowel wordt gekenmerkt als jachtsoort en schadesoort (Tabel 5).

4.3.2 Nederland

In Nederland wordt het beheer op grote hoefdieren geschaald onder schadebestrijding. In Nederland zijn er vijf jachtsoorten. Dit zijn de haas, konijn, fazant, wilde eend en houtduif. De grote hoefdieren zoals edelhert, damhert, wild zwijn en het ree zijn geen jachtsoorten. Het besluit over de jacht wordt genomen door Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Schadebestrijding heeft verschillende takken. Zo valt populatiebeheer onder schadebestrijding maar ook verkeersveiligheid. Bij populatiebeheer wordt er ieder voorjaar geteld en een schatting gemaakt van hoeveel dieren er in het gebied leven. In het kader van populatiebeheer worden dan afschotcijfers uitgegeven aan lokale WBE's. De WBE is dan verplicht om deze afschotcijfers binnen te halen. Het doel van populatiebeheer is om de populatie van een bepaalde diersoort te reguleren om zo de belangen van mens en natuur in evenwicht te houden. Het is belangrijk om te beseffen dat populatiebeheer geen doel op zich is, maar een middel om de belangen van mens en natuur te beschermen (Groot Bruinderink et al., 2022).

Grofwild wordt ook geschoten met het oog op verkeersveiligheid. In gebieden waar veel wildaanrijdingen voorkomen, worden onder strenge voorwaarden lootjes vrijgegeven om deze aanrijdingen te voorkomen. De WBE (Wildbeheereenheid) geeft deze lootjes uit aan jachtvelden, waar ze in het bezit komen van de jachthouder. Het jachtveld wordt vaak gekozen op basis van het aantal wildaanrijdingen, aangezien dit zogenaamde hotspotgebieden zijn binnen het werkgebied van de WBE.

4.3.3 België

In België wordt net als in Nederland onderscheid gemaakt tussen schadebestrijding, beheer en jacht. In Vlaanderen heet schadebestrijding bestrijding, beheer heet bijzondere jacht en jacht het gewone jacht (Agentschap Natuur en Bos, z.d.). In Wallonië wordt afschot op grote hoefdiersoorten zowel als jachtsoort als schade soort gezien. Vlaanderen en Wallonië verschillen hier deels in.

Vlaanderen:

In Vlaanderen is ANB de organisatie die betrokken is bij de jacht en schadebestrijding. Edelherten, damherten en wilde zwijnen worden zowel onder bijzondere jacht (schadebestrijding) als onder

gewone jacht (jacht) ingedeeld. Reewild valt onder gewone jacht. Hierbij worden de reegeiten en reekitsen in een ander seizoen bejaagd dan de reebokken.

De gewone jacht op reeën wordt uitgevoerd een uur voor en een uur na zonsondergang. De reegeiten en reekitsen worden bejaagd in de periode van 1 januari tot en met 31 maart. De reebokken worden bejaagd van 1 mei tot en met 15 september (Bijlage 16) Omdat dit onder gewone jacht valt, wordt er geen gebruik gemaakt van lokvoer en warmtebeeldapparatuur (P. Engels, persoonlijke communicatie, 23 augustus 2023).

Damherten, edelherten en wilde zwijnen kennen ook een jachtperiode. Voor de edelherten en de damherten geldt de periode van begin oktober tot eind december (Bijlage 16). In deze periode mag het wild een uur voor en een uur na zonsondergang bejaagd worden. De jacht op wilde zwijnen is het hele jaar door toegestaan, behalve in de periode halverwege juli tot eind juli. Deze periode is ooit gekozen door een minister omdat er in deze tijd veel buitenexcursies werden gehouden voor kinderen. De bijzondere jacht op wilde zwijnen is echter het hele jaar van toepassing (P. Engels, persoonlijke communicatie, 23 augustus 2023).

Volgens Agentschap Natuur en Bos (z.d.-b) is bijzondere jacht bedoeld om de populatie van wilde dieren onder controle te houden wanneer er bijvoorbeeld schade dreigt aan landbouwgewassen of eigendommen. De bijzondere jacht is onderhevig aan specifieke voorwaarden en tijdsbeperkingen, vergelijkbaar met de gewone jacht. Zoals eerder beschreven, wordt de bijzondere jacht toegepast op wilde zwijnen. Deze jacht mag het hele jaar door, zowel overdag als 's nachts, plaatsvinden. Op edelherten en damherten mag buiten het jachtseizoen bijzondere jacht worden uitgeoefend. Net als bij de gewone jacht mogen edelherten en damherten een uur voor zonsopkomst en een uur na zonsopkomst worden bejaagd. De bijzondere jacht is meestal pas toegestaan nadat er minstens één preventieve maatregel is genomen om schade te voorkomen. Pas als preventie niet het gewenste effect heeft, kan bijzondere jacht worden overwogen.

Wallonië:

Volgens Heindrichs (2021) zijn natuurbeheer en het behoud van biodiversiteit van groot belang in Wallonië, het Franstalige deel van België. Een cruciaal aspect van dit beheer betreft de omgang met grote hoefdieren. Hier wordt een dieper inzicht gegeven over hoe Wallonië omgaat met schadebestrijding en reguliere jacht op grote hoefdieren.

In Wallonië is schadebestrijding een belangrijk onderdeel van het natuurbeheer, vooral wanneer grote hoefdieren schade veroorzaken aan landbouwgewassen of eigendommen. Landeigenaren en landbouwers kunnen speciale vergunningen aanvragen om actie te ondernemen wanneer schade wordt geconstateerd. Deze vergunningen worden zorgvuldig uitgegeven door de overheid en stellen de aanvragers in staat om gerichte maatregelen te nemen om de schade te voorkomen of te beperken. Een van de meest voorkomende maatregelen is het afschieten van grote hoefdieren die als schadelijk worden beschouwd. Dit gebeurt volgens specifieke richtlijnen en quota om overpopulatie te voorkomen. Landeigenaren kunnen ook preventieve maatregelen nemen, zoals het installeren van omheiningen om te voorkomen dat de dieren toegang krijgen tot kwetsbare gebieden.

De reguliere jacht op grote hoefdieren in Wallonië is zorgvuldig gereguleerd en onderworpen aan strikte regels en voorschriften. Het jachtseizoen wordt vastgesteld op basis van wetenschappelijke overwegingen en populatiegegevens om ervoor te zorgen dat de jacht duurzaam is en de populaties niet uitput.

Jagers die willen deelnemen aan de reguliere jacht moeten over geldige jachtvergunningen beschikken. Deze vergunningen worden uitgegeven door de overheid en stellen de houders in staat om binnen de vastgestelde limieten te jagen. De beheerplannen voor grote hoefdieren, die gedetailleerde informatie bevatten over de populatiegrootte, verspreiding en vastgestelde jachtcijfers, dienen als leidraad voor jagers om ervoor te zorgen dat ze bijdragen aan duurzaam beheer (Heindrichs, 2021).

Kortom, Wallonië streeft naar een evenwichtige benadering van het beheer van grote hoefdieren, waarbij zowel ecologische als economische belangen worden afgewogen. Het is een dynamisch proces dat gebaseerd is op wetenschappelijk onderzoek en voortdurende evaluatie om ervoor te zorgen dat de natuurlijke rijkdommen van de regio worden behouden en beschermd voor toekomstige generaties.

4.3.4 Duitsland

In Duitsland wordt het beheer van grofwild, zoals edelherten, damherten, wilde zwijnen en reeën, hoofdzakelijk gereguleerd binnen het kader van de jacht. Grofwild wordt beschouwd als een waardevolle natuurlijke hulpbron en een belangrijk onderdeel van het ecosysteem. De jacht op grofwild heeft meerdere doelen, waaronder het reguleren van populaties, het behoud van biodiversiteit en het beschermen van landbouwgewassen. Het beheer van grofwild in Duitsland omvat verschillende aspecten, zoals het vaststellen van jachtquota en het opstellen van beheerplannen. Binnen deze beheerplannen wordt rekening gehouden met de jachtperiodes (Bijlage 16). Hiervan kan met hoge uitzondering van worden afgeweken door middel van een aanvraag bij de desbetreffende deelstaat. Er kunnen vrijstellingen worden afgegeven per deelstaat. Dit is mogelijk wanneer er gevaar optreedt voor de openbare orde en de samenleving, dit kan zijn op en nabij vliegvelden en op en langs wegen. Dit kan vertaald worden als schadebestrijding.

In Duitsland wordt dit veelal voorkomen door de mogelijkheden die er zijn bij de reguliere jacht, wanneer er alsnog problemen plaatsvinden worden er preventieve maatregelen getroffen. Dit kan zijn het plaatsen van wild-kerende rasters, reflectoren en geurhekken (Deutscher Jagdverband, z.d.-d). Uit onderzoek blijkt echter dat het plaatsen van reflectoren de hoeveelheid wildaanrijdingen maar met 1% vermindert. De beste oplossing is het plaatsen van raster of zoeken naar alternatieve oplossingen voor oversteekplaatsen zoals ecoducten en wildtunnels (PETA, 2022).

In Duitsland wordt het beheer van wilde zwijnen landelijk gezien als schadebestrijding, in sommige deelstaten worden reeën hieraan toegevoegd samen met de invasieve soorten. Om afschot van deze soorten te behalen worden hier verschillende middelen die niet onder het Jagdrecht vallen toegestaan. Wanneer deze preventieve maatregelen niet werken, kan er via de betreffende deelstaat een aanvraag worden gedaan om extra maatregelen te treffen met bijvoorbeeld het gebruik van warmtebeeldapparatuur en vangkooien. Deze optie wordt wel

geschaald onder schadebestrijding en preventie. Er dient rekening gehouden te worden dat elke deelstaat in Duitsland hier zijn eigen beleid in heeft. Deze maatregel wordt veel gebruikt sinds de dreiging van verspreiding van de Afrikaanse varkenspest in Europa.

Voor het aanvragen van schade worden wel eisen gesteld. Als een stuk grond dat deel uitmaakt van een gemeenschappelijk jachtgebied schade oploopt door wilde zwijnen, is de jachtgemeenschap verplicht om de wildschade te vergoeden aan de benadeelde persoon. Voor schade aan landbouwgronden is het voldoende om deze tweemaal per jaar, vóór 1 mei of 1 oktober, bij de bevoegde autoriteit te melden. Bij de melding moet de verantwoordelijke persoon voor de schade worden vermeld (BJagdG, z.d.). De verantwoording van het bestrijden van de schade ligt bij de jachthouder deze dient ook het BJagdG reglement te volgen en de op de hoogte te zijn van de procedures voor aanvragen (Deutscher Jagdverband, z.d.-b). Het jagen in de staatsbossen wordt uitgevoerd met oog op het behalen van bosbouw en economische doelstellingen, hierbij heeft het voorkomen van schades voorrang op het korte termijn opbrengsten van jacht/schadebestrijding (Glanz, 2023).

Het voorkomen van schade is het meest effectief wanneer er goede samenwerking is tussen boeren, loonwerkers, boseigenaren/bosbouwers en jagers. Enkele voorbeelden van deze samenwerking in Duitsland zijn:

1. Jachtpaden: Boeren kunnen jachtpaden aanleggen in hun gewassen, waardoor jagers gemakkelijker toegang hebben tot de gebieden waar schade kan optreden.
2. Communicatie met loonwerkers: Het is belangrijk om contact te onderhouden met loonwerkers, vooral tijdens de oogstperiode. Op deze manier kan er aanwezigheid zijn om het wild op te wachten en mogelijke schade te voorkomen.
3. Samenwerking met bosbouwers: Door samen te werken met bosbouwers kunnen specifieke hotspots worden geïdentificeerd waar schade door wild kan optreden. Deze gebieden kunnen worden gemarkeerd voor de jacht, terwijl tegelijkertijd rust wordt gegarandeerd voor andere activiteiten.

Door middel van deze samenwerking kunnen maatregelen worden genomen om effectief schade te voorkomen en de impact van wilde dieren op landbouw- en bosgebieden te verminderen. In Duitsland is deze samenwerking goed, hier is delen van kennis en ervaring tussen verschillende belanghebbenden essentieel om effectieve oplossingen te vinden en de balans te behouden tussen het behoud van de natuur en het beschermen van gewassen en bossen (Jagd1 Magazin, z.d.).

Omdat er in Duitsland veel mogelijkheden zijn met betrekking tot jacht van grote hoefdiersoorten in relatie met het voorkomen van schade en beheer. De maatschappelijke kijk op jacht, beheer en schadebestrijding in Duitsland is variërend van grote verschillen tussen de stad en het platteland. Dit is erg merkbaar in de uitvoering van jacht in Duitsland, er is nauwelijks verantwoording nodig bij beheerplannen en wetgeving. Er wordt gekeken naar problemen en veranderingen in het landschap en deze worden opgelost. Daarnaast heeft de jacht ook een economische betekenis. Het genereert inkomsten voor plattelandsgemeenschappen, zoals jachthutten, jachtreizen, en de verkoop van jachtvergunningen en -uitrusting. Het kan ook bijdragen aan het toerisme, omdat mensen uit binnen- en buitenland naar jachtgebieden komen om de natuur en wild te ervaren.

4.3.5 Frankrijk

In Frankrijk wordt het beheer van grofwild hoofdzakelijk gereguleerd binnen het kader van schadebestrijding en jacht. Grofwild wordt beschouwd als een waardevolle natuurlijke hulpbron en een belangrijk onderdeel van het ecosysteem. De jacht op grofwild in Frankrijk heeft verschillende doelen, waaronder het reguleren van populaties, het behoud van biodiversiteit en het beschermen van landbouwgewassen.

Het beheer van grofwild in Frankrijk omvat diverse aspecten, zoals het vaststellen van jachtquota en het opstellen van beheerplannen. Deze plannen houden rekening met de jachtperiodes waarbinnen het afschot plaatsvindt, en deze periodes verschillen per diersoort en regio. In uitzonderlijke gevallen kan er een afwijking plaatsvinden door middel van een aanvraag bij de desbetreffende autoriteiten. Per regio kunnen er vrijstellingen worden afgegeven, met name wanneer er gevaar dreigt voor de openbare orde en veiligheid, zoals in de nabijheid van vliegvelden en langs wegen. In Frankrijk wordt er samengewerkt met jachtverenigingen, natuurbeschermingsorganisaties en landbouwers om het beheer van grofwild en de impact ervan op de samenleving te waarborgen. Maatregelen zoals het plaatsen van wild-kerende rasters en reflectoren worden genomen om conflicten tussen wild en menselijke activiteiten te voorkomen. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan het behoud en verbetering van natuurlijke habitat voor grofwild, evenals het bevorderen van migratiecorridors (wildviaducten) en het aanleggen van wildakkers ver bij wegen vandaan.

Het beheer van grofwild in Frankrijk heeft vergelijkbare uitdagingen en zorgen als in Duitsland. Deze omvatten kwesties met betrekking tot dierenwelzijn, ecologische impact en de perceptie van de jacht in de samenleving. Het debat over de jacht in Frankrijk is ook complex en gepolariseerd, met verschillende perspectieven en standpunten. In Frankrijk worden de regels en wetgeving omtrent schadebestrijding en de effecten hiervan erg summier weergegeven. Dit heeft te maken met de vele variërende regels en visies van de Fédérations Régionales de Chasse. In elke regio wordt een eigen visie toegepast. Hierin wordt erop wel gekeken naar de situaties op lokaal niveau, dit zorgt voor een beter beleid.

Om toch iets te kunnen zeggen over de effectiviteit van schadebestrijding, beheer en jacht wordt er gekeken naar de verordening van (RLF Faune 1989). "In Frankrijk zijn er specifieke regels met betrekking tot de preventie van wildschade. Met name verwijst "Art. 109 Prévention des dommages (loi, art. 56i à 56k)" naar de maatregelen die moeten worden genomen om schade aan gewassen en weilanden te voorkomen. Volgens dit artikel omvatten de maatregelen:

1. Het gebruik van hekken, individuele bescherming en goedgekeurde afstotende middelen, zoals voorgeschreven door de bevoegde dienst.
2. Het aanbrengen van aanvullende elektrische draden rondom weilanden en grazende gebieden die al zijn omheind.

Daarnaast beschrijft "Art. 111 Indemnisation des dommages (loi, art. 56l, 56m, 62 à 64)" hoe schade veroorzaakt door fauna kan worden gemeld en vergoed. Volgens dit artikel moet de schade worden gemeld aan de bevoegde dienst via officiële formulieren om in aanmerking te komen voor vergoeding. Schade aan gewassen, weilanden moet onmiddellijk worden gemeld,

terwijl schade aan bossen moet worden gemeld zodra deze wordt getaxeerd (LE CONSEIL D'ÉTAT DU CANTON DE VAUD, z.d.).

Al met al speelt de jacht een belangrijke rol in het beheer van grofwild in Frankrijk, met aandacht voor duurzaamheid, natuurbescherming en het minimaliseren van conflicten tussen mens en dier.

4.4 Adaptief populatiebeheer in verhouding tot beheer op basis van populatieaantallen

Om antwoord te geven op deelvraag vier *“Wat is de mogelijkheid op adaptief populatiebeheer in relatie tot beheer op basis van populatieaantallen”* wordt er onderzoek gedaan naar adaptief populatiebeheer. Dit is een relatief nieuw onderwerp binnen het faunabeheer. Aangezien niet elk onderzoeksland of elke deelstaat zich bezighoudt met dit onderwerp, is ervoor gekozen om informatie te presenteren vanuit zowel Vlaanderen als Duitsland. Beide regio's zijn bezig met vormen van adaptief populatiebeheer. In Vlaanderen wordt dit aangeduid als "adaptief populatiebeheer", terwijl het in Duitsland veelal wordt erkend als "regiejacht". In de bijlage is er informatie uit Engeland waar ze zich bezighouden met een vorm van adaptief populatiebeheer in het New Forest (Engeland), dit is een aanvulling op het resultaat om zo extra informatie te vergaren over adaptief populatiebeheer (Bijlage 17).

Dit hoofdstuk behandelt het verschil tussen adaptief populatiebeheer en beheer op basis van populatieaantallen. Er wordt onderzocht naar de mogelijkheid om deze twee benaderingen te integreren. Het doel is om te begrijpen hoe adaptief populatiebeheer kan leiden tot effectieve beheerstrategieën die rekening houden met de natuurlijke variabiliteit in ecosystemen, terwijl ook wordt voldaan aan de behoefte aan duidelijke doelen en meetbare resultaten zoals bij populatie-gebaseerd beheer. Door te leren van zowel succesvolle als onsuccesvolle beheerspraktijken in een aantal EU-lidstaten, kunnen er overzichtelijke data over adaptief populatiebeheer worden verzameld. Het onderzoeken van de mogelijkheid van adaptief populatiebeheer in relatie tot beheer op basis van populatieaantallen is van cruciaal belang voor een duurzaam en veerkrachtig beheer.

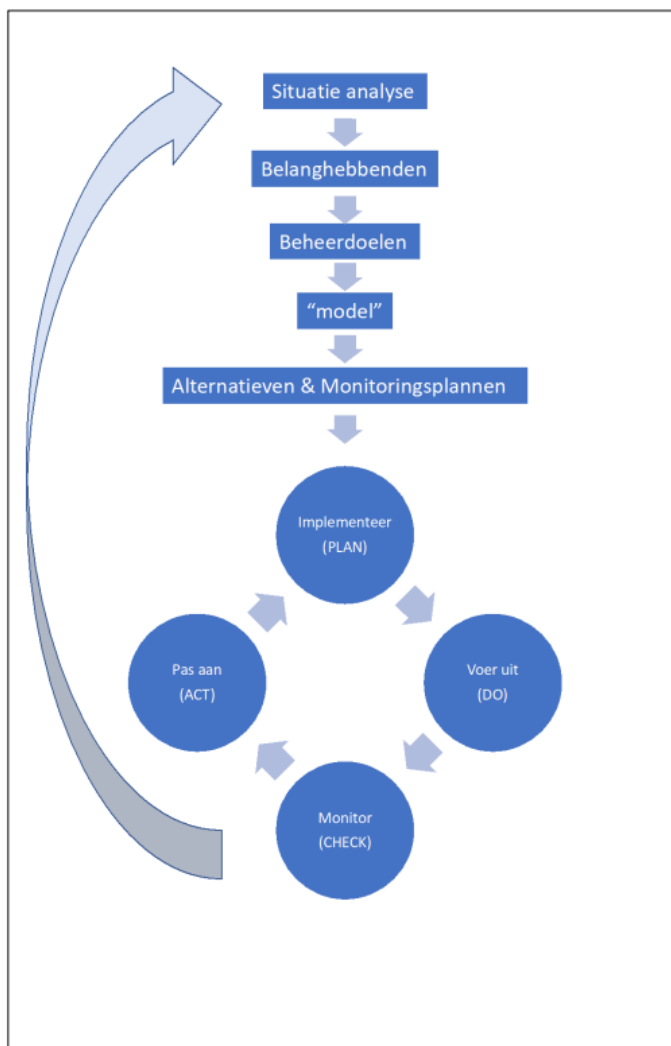
4.4.1 Nederland

Adaptief populatiebeheer wordt als volgt uitgelegd door Geert Groot Bruinderink et al. (2022): “Adaptief populatiebeheer is een proces dat vanwege het gestructureerd interactieve karakter flexibiliteit biedt bij het beheer van dierpopulaties, terwijl er tegelijkertijd sprake is van kennisleemtes en onzekerheden bij dat beheer”. De aanpassingen van het beheer vinden plaats op basis van effectmonitoring en -evaluatie van genomen beheermaatregelen. Er is als zodanig sprake van een lerend proces. Het is echter geen “trial and error”, maar eerder “leren door te doen”. Adaptief populatiebeheer is als zodanig geen doel, maar een middel om het doel te bereiken. Er wordt onderscheid gemaakt naar Adaptive Resource Management (ARM: systeemniveau), Adaptive Harvesting Management (AHM: Populatie-niveau) en Adaptive Impact Management (AIM: Effectgericht). Deze laatste vorm van adaptief populatiebeheer zou het meest passen bij de Nederlandse aanpak van de problematiek, waarbij beheer ten behoeve van maatschappelijke belangen centraal staat. Bij adaptief populatiebeheer wordt gebruik gemaakt van een stappenplan. Een belangrijke vraag is of deze vorm van adaptief populatiebeheer past binnen het bestaande wettelijke kader, dat uitgaat van de mogelijkheid van het doden als ‘laatste redmiddel’, na afweging van alternatieven.

De stappen die worden genomen volgens FaunaPartner, Natuurlijk! Fauna-advies en Boerema & van den Brink bij adaptief populatiebeheer in Nederland zijn gericht op het AIM-principe. De volgende stappen worden onderscheiden (Groot Bruinderink et al., 2022):

1. Situatietanalyse en Modeldiagram
2. Inventarisatie en deelname van belanghebbenden
3. Beheerdoelen vaststellen
4. Model bouwen en opstellen
5. Alternatieven kiezen en beoordelen
6. Monitoringsplannen opstellen
7. Implementatie van het beheer (uitvoering organiseren)
8. Monitoring (bijhouden van gegevens en vastleggen van gegevens)
9. Modelaanpassing (beoordelen van verkregen gegevens)
10. Beheeraanpassing (naar aanleiding van terugkoppeling van resultaten)

In het onderstaande figuur wordt een overzichtelijk cyclus weergegeven van het adaptief populatiebeheer. Hier worden vijf stappen doorlopen die te maken hebben met voorbereiding, vervolgens is de uitvoering gebaseerd op het PLAN-DO-CHECK-ACT principe (Figuur 1).

Figuur 1 Cyclus adaptief populatiebeheer (Groot Bruinderink et al., 2022)

4.4.2 België

Uit een interview met het Agentschap Natuur en Bos (z.d.) blijkt dat het beheer van grote hoefdieren niet primair gebaseerd is op aantallen, maar eerder op bio-indicatoren of schade. Tellingen worden gebruikt om trends te bepalen, en in uitzonderlijke gevallen, waar tellingen uit het verleden beschikbaar zijn, kan een bepaald telniveau als doel worden gesteld. Er is wel ruimte voor adaptief populatiebeheer binnen het huidige beleidskader, vooral voor reewild, waarbij het afschot binnen bepaalde marges kan worden aangepast om de effecten te monitoren en doelstellingen te bereiken. Een specifiek voorbeeld van adaptief populatiebeheer is te zien in Gewestbos Ravels, waar wetenschappelijke experimenten werden uitgevoerd om natuurlijke verjonging van loofbos mogelijk te maken, nadat begrazing door de reeënpopulatie dit eerder had belemmerd. Het invoeren van licentiejacht en monitoring van bio-indicatoren hebben geleid tot aanpassingen in het afschotaantal, wat heeft geresulteerd in een betere conditie van de populatie reeën en natuurlijke verjonging van loofboomsoorten.

Uitdagingen voor adaptief populatiebeheer in Vlaanderen zijn onder meer moeilijke weersomstandigheden (hoeveelheid mast en droogte) die een grotere invloed kunnen hebben dan afschotaantallen. In geval van het niet behalen van natuurdoelen (Natura 2000) door grote hoefdiersoorten worden preventieve maatregelen genomen, en bestrijdingsmethoden worden geïntensiveerd. Bijvoorbeeld, het uitrasteren van rietvegetaties tegen wilde zwijnen en het gebruik van kooivallen om de beschermde rietvogelsoorten te behouden.

In Vlaanderen wordt adaptief populatiebeheer dus ingezet om de impact van grote hoefdieren op de natuur en het behalen van natuurdoelen te monitoren en waar nodig aan te passen, rekening houdend met diverse factoren die het beheer kunnen beïnvloeden.

In een interview met Patrick Engels, coördinator faunabeheer bij het ANB in Vlaanderen, heeft Patrick zijn inzichten gedeeld over het faunabeheer in de door het ANB-beheer zijnde gebieden met als hoofdgedachte adaptief populatiebeheer & licentie jacht.

In de gewestbossen Ravels en Arendonk wordt het faunabeheer uitgevoerd in de vorm van licentiejacht. Deze Licentiejacht bestaat uit het geven van tijdelijke licenties door de beheerder van het gebied aan jagers die het afschot plegen. Deze jagers kunnen in aanmerking komen via een openbare inschrijving en betalen een vergoeding. De tijdstippen en aan welke personen deze licenties worden toegekend valt onder aansturing van de beheerder. Deze beheerder houdt daar ook controle op. In het Gewestbos Ravels wordt hoofdzakelijk reewild beheert i.v.m. natuurlijke verjonging en natuurdoelstellingen. Er komt ook in kleine hoeveelheden zwartwild voor, deze worden door middel van aanzit en drukjacht beheert. De reeën in het gebied worden door middel van aanzitjacht gereguleerd.

Het afschot op de 800ha in Ravels wordt door middel van de licenties opgedeeld in drie periode. In de winter wordt er een inschrijving gehouden voor de het vrouwelijke reewild en de kalveren, hier worden tien jagers uitgekozen die per jager drie à vier hoogzitten krijgen toegewezen. Er zijn in deze periode tien aanzitmomenten, elke jager moet tenminste zes van deze moment gebruiken. Deze aanzitmomenten vallen niet in het weekend. In mei worden er zes licenties

uitgegeven voor de bokken. En in de maand januari worden er afhankelijk van het aantal verwachte wilde zwijnen licenties uitgedeeld voor aanzitjacht van het zwartwild.

Het voordeel volgens Patrick is dat wanneer door omstandigheden het afschot niet binnenkomt of omdat zij vinden dat er meer afschot plaats kan vinden om verjonging te stimuleren, ze extra licenties kunnen uitgeven of periodes toe te voegen zoals bokken in de bronst periode.

Door het intensiveren van het afschot in bepaalde periode wordt de verstoring van andere soorten minimaal gehouden. Er kunnen ook keuzen worden gemaakt om bij verjongingsvlaktes extra hoogzitten te plaatsen en hier de jachtdruk te intensiveren. Op dit moment wordt in verhouding met de aangrenzende gebieden een hoog afschot behaald, dit komt zichtbaar ten goede van de natuurlijke verjonging in het gebied. Dit wordt zichtbaar door de jaarlijkse monitoringsmomenten die plaatsvinden in het gebied (Casaer et al., 2020).

Patrick geeft aan dat deze monitoringonderzoeken een grote aanvulling zijn voor de dataset die kan gebruikt worden als onderbouwing bij de rechter.

Bij de licentiejacht ligt de aansturing volledig bij de beheerder, zo kan er een afweging worden gemaakt voor ingrepen op basis van effecten. Hierbij dient wel een goede samenwerking te zijn tussen de beheerder, jagers, wildbeheereenheden en omwonenden. De maatschappelijke draagkracht voor jacht is op dit moment hoog in deze regio, zo zijn er eigenlijk nooit problemen en wordt de vorm van beheer geaccepteerd.

Speciale omstandigheden kunnen zorgen dat er ontheffingen worden afgegeven, zo kunnen er bijvoorbeeld voor het vangen van zwartwild in de bebouwde kom vangkooien en pig brigs gebruik worden. Informatie over de pig brig is te vinden in de bijlage (Bijlage 18).

4.4.3 Duitsland

In Duitsland wordt er een vorm van regiejagd uitgevoerd op grote hoefdieren, dit is vergelijkbaar met adaptief populatiebeheer. Regiejagd heeft positieve resultaten opgeleverd, maar er zijn ook uitdagingen. De gevolgen van regiejagd kunnen zowel positief als negatief zijn, afhankelijk van de omstandigheden. Als de jachtpachter zijn taken goed vervult, kan dit leiden tot een effectieve regulering van wildpopulaties en een vermindering van wildschade. Als de jachtpachter echter zijn verantwoordelijkheden niet nakomt of wildpopulaties te sterk decimeert, kan dit tot problemen leiden. Er is een vorm van controle nodig. Hier is de communicatie weer zeer belangrijk, dit kan worden opgelost door middel van het maken van strikte afspraken waar men zich aan moet houden (Bayerischer BauernVerband & Tyroller, 2019).

Echter, er zijn ook uitdagingen bij het implementeren van regiejagd op grote hoefdieren. Een van de belangrijkste uitdagingen is het vinden van een evenwicht tussen de verschillende belangen, zoals de belangen van jagers, bosbouwers, boeren en natuurbeschermers. Daarnaast zijn er ook technische uitdagingen, zoals het ontwikkelen van effectieve monitoring- en evaluatiemethoden om de effecten van het beheer te meten en aan te passen (Suchant & Pahl, 2006).

Regiejagd in Duitsland is gebaseerd op een proces van continue monitoring, evaluatie en aanpassing van het beheer. Het proces begint met het vaststellen van de doelstellingen van het beheer en het identificeren van de belangrijkste factoren die van invloed zijn op de populaties van de betreffende soorten. Vervolgens worden er maatregelen genomen om deze factoren te

beïnvloeden en de doelstellingen te bereiken. Tijdens het beheerproces worden de resultaten van de genomen maatregelen geëvalueerd en wordt er gekeken of de doelstellingen zijn bereikt. Als de doelstellingen niet zijn bereikt, worden de maatregelen aangepast en opnieuw geïmplementeerd. Dit proces van continue monitoring, evaluatie en aanpassing wordt herhaald totdat de gewenste resultaten zijn bereikt (Suchant & Pahl, 2006).

In het kader van regiejagd en het algemene beheer van wildpopulaties in Duitsland wordt rekening gehouden met natuurdoelen door middel van een geïntegreerde benadering. Dit omvat het afstemmen van jachtpraktijken en wildbeheer op bredere ecologische en natuurbehoeften.

1. **Biodiversiteit en Habitatbehoud:** Duitsland heeft diverse natuurgebieden en beschermde habitat waarin specifieke planten- en diersoorten beschermd moeten worden. Het beheer van wildpopulaties kan worden aangepast om ervoor te zorgen dat de inheemse flora en fauna in deze habitat niet overmatig worden beïnvloed door overbegrazing of verstorende effecten van bepaalde diersoorten.
2. **Ecosysteemdiensten:** Wildbeheer kan worden afgestemd op het behoud van ecosysteemdiensten. Het verminderen van overbegrazing om bosverjonging te bevorderen.
3. **Bepaling van Afschotquota:** Bij regiejagd kunnen afschotquota worden vastgesteld op basis van zowel ecologische overwegingen als sociaaleconomische behoeften. Het doel is om een evenwicht te vinden tussen het behouden van gezonde wildpopulaties en het minimaliseren van schade aan gewassen en ecosystemen.
4. **Wetenschappelijk Onderzoek en Monitoring:** Duitsland investeert in wetenschappelijk onderzoek en monitoring van wildpopulaties om de effecten van jachtpraktijken op de natuurlijke omgeving en biodiversiteit te begrijpen. Deze gegevens helpen bij het aanpassen van beheerstrategieën om natuurdoelen te bereiken.
5. **Samenwerking met Natuurorganisaties:** Natuurorganisaties en milieuagentschappen zijn betrokken bij het vaststellen van natuurdoelen en het monitoren van hun vooruitgang. Samenwerking tussen verschillende belanghebbenden kan leiden tot betere besluitvorming en het bereiken van duurzame resultaten.

Al met al wordt gestreefd naar een evenwicht tussen het behoud van de biodiversiteit, het handhaven van gezonde ecosystemen en het beheren van wildpopulaties om economische en sociale belangen te ondersteunen. Adaptief populatiebeheer in de vorm van regiejagd speelt hierbij een cruciale rol, omdat het de mogelijkheid biedt om beheerstrategieën aan te passen aan veranderende omstandigheden en nieuwe informatie (Heute, 2022).

Regiejagd omvat een uitgebreid betrokkenheidsproces van belanghebbenden. Hierbij worden verschillende partijen, waaronder lokale gemeenschappen, jagers en natuurbeschermingsorganisaties, actief betrokken zijn bij het besluitvormingsproces. Dit participatieve model streeft naar een gebalanceerde aanpak die rekening houdt met ecologische, sociale en economische belangen. Het betrekken van lokale kennis en ervaring speelt een cruciale rol bij het aanpassen van beheerstrategieën. Deze belanghebbenden worden betrokken bij de tellingen en evaluatiemomenten.

Volgens Stefan Fügner is in het bosgebied van Gersbach de regiejagd met de natuurlijke verjonging als gevolg een succesvolle aanpak gebleken voor bosbehoud. De boswachter, tevens faunabeheerder, heeft een integrale rol gespeeld in dit model. Door deze aanpak zijn de schadelijke effecten van wildvraat aanzienlijk verminderd. Deze benadering bespaart kosten en versterkt het bosbeheer tijdens discussies over afschotquota. De jachtmethode, bekend als "eigen regiejacht", houdt in dat de boswachter zelf verantwoordelijk is voor het bepalen van het afschot. Deze aanpak heeft geleid tot een gezond en gevarieerd bos dat zichzelf heeft verjongd. Door het afschot op een specifieke manier te reguleren, wordt schade aan jonge aanplant voorkomen en blijft het bos in evenwicht. Het succes van dit model benadrukt het belang van effectief en adaptief populatiebeheer voor het behoud van gezonde en robuuste bosgebieden (Fügner, 2009).

4.5 Vergelijking (adaptief) populatiebeheer

Om antwoord te geven op deelvraag vijf "*Hoe wordt adaptief populatiebeheer toegepast in Nederland in vergelijking tot een aantal lidstaten van de EU en wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen deze toepassingen?*" wordt er onderzoek gedaan naar de toepassing van adaptief populatiebeheer.

Voor deelvraag vijf wordt er een vergelijking gemaakt tussen Nederland en de onderzoekslanden met betrekking tot adaptief populatiebeheer. Tijdens het onderzoek hebben de onderzoekers ontdekt dat adaptief populatiebeheer nog niet wordt toegepast in Nederland. Hoewel sommige beheerders wel effectgericht beheren, is dit niet systematisch vastgesteld en ontbreekt er onderbouwende data. Daardoor is er onvoldoende informatie om een gedetailleerd antwoord te kunnen geven.

Het lijkt erop dat er beperkte toegankelijke bronnen zijn die specifieke details verstrekken over de toepassing van adaptief populatiebeheer voor grote hoefdieren in Nederland in vergelijking met andere EU-lidstaten. Hierdoor kan er geen diepgaande vergelijking worden gemaakt en ontbreken de noodzakelijke gegevens om conclusies te trekken over de verschillen en overeenkomsten tussen deze toepassingen. Het beperkte beschikbare bewijs suggereert dat verdere studie en gegevensverzameling nodig zijn om deze deelvraag adequaat te beantwoorden.

Volgens Groot Bruinderink (2022) is natuurbeleid in verschillende landen ingewikkeld vanwege verschillen in wat mensen belangrijk vinden en de politieke situatie. Het vergelijken van dit beleid tussen landen is daarom moeilijk. Om dit te begrijpen, moet er goed gekeken worden naar de specifieke situatie van ieder land en hoe de cultuur en politiek daarbij een rol spelen.

Dit is echter wel een goede onderzoeksvraag zodra adaptief populatiebeheer wordt toegepast in zowel Nederland als in andere landen van de EU.

5 Conclusie

In dit hoofdstuk worden de conclusie met betrekking tot de hoofdvraag getrokken *“Hoe is het beleid en de uitvoering van het faunabeheer van grote hoefdieren in Nederland vormgegeven in vergelijking met andere EU-lidstaten, met specifieke aandacht voor adaptief populatiebeheer?”*. De conclusie is gebaseerd op de ontdekte bevindingen en resultaten die zijn opgedaan tijdens het literatuuronderzoek en de interviews in hoofdstuk vier (Hoofdstuk 4).

Op basis van de resultaten kan er geconcludeerd worden dat het mogelijk is om een aantal directe vergelijkingen te maken tussen het beleid en de uitvoering van het faunabeheer van grote hoefdieren in Nederland en een aantal andere EU-lidstaten, met specifieke aandacht voor adaptief populatiebeheer. Dit komt door de connectie en ligging van de landen en de rode lijn die uit Europese beleid voortkomt.

Na het vergelijken van de resultaten van deelvraag één kan er gezegd worden dat het vergelijken van het faunabeheerbeleid van grote hoefdieren tussen Nederland en andere EU-lidstaten een uitdaging blijkt. Dit komt door de complexe en gevarieerde aard van het beleid. Elk land hanteert zijn eigen benadering, die wordt gevormd door verschillende factoren, waaronder beleidsaanpak, wet- en regelgeving, sociale en culturele normen, ecologische omstandigheden en beschikbare middelen. Er is echter wel zichtbaar dat de structuur van het beleid van alle landen is opgebouwd via een FBE en WBE, hierin is de FBE verantwoordelijk voor de belangenbehartiging van de stakeholders en de WBE voor de uitvoering van het beleid.

Op basis van de resultaten van deelvraag twee is zichtbaar dat in België, Duitsland en Frankrijk alle jachtmethoden worden uitgevoerd en in Nederland alleen aanzit en bersjacht. Vervolgens is het wel zichtbaar dat er binnen alle onderzoekslanden zowel vrijwillige als beroepsmatige faunabeheerders zijn. In vergelijking met de andere landen wordt er in Frankrijk door het coulisselandschap grote hoefdieren uitgezet om gezondheid van populaties te bevorderen. Bij de andere landen is hier recentelijk niks over bekend. Over de jachttijden van de landen kan er geconcludeerd worden dat deze zeer divers zijn, waarbij Frankrijk jaarlijks verschilt en op regionaal niveau wordt vastgesteld.

Op basis van de resultaten van deelvraag drie blijkt dat Duitsland het beheer van grote hoefdieren hoofdzakelijk beschouwt als jacht, terwijl België en Frankrijk het als een combinatie van jacht en schadebestrijding zien. Nederland daarentegen ziet het beheer van grofwild voornamelijk als schadebestrijding. Deze bevindingen benadrukken de verschillende benaderingen van het beheer en benadrukken nogmaals de uitdaging om een goede vergelijking te maken.

Op basis van de resultaten van deelvraag vier kan er geconcludeerd worden dat Nederland het meeste bekend is met adaptief populatiebeheer van grote hoefdieren. België daarentegen implementeert licentiejaht als een onderdeel/opstap naar adaptief populatiebeheer, een bewezen gevolg hiervan is dat de staat van de reeënpopulatie verbeterd is. In Duitsland wordt de regiejacht verkent met als doel bosverjonging beschermen. Het meten van de effectiviteit van faunabeheer en adaptief populatiebeheer vereist consistente monitoring en evaluatie. Echter, de methoden voor gegevensverzameling en evaluatie verschillen tussen landen, evenals de beschikbaarheid van gegevens. Dit maakt het moeilijk om vergelijkingen te maken op basis van data.

Gebaseerd op de resultaten van deelvraag vijf kan er geconcludeerd worden dat er geen vergelijking kan worden gemaakt omdat adaptief populatiebeheer (nog) niet wordt toegepast in Nederland. Wat wel kan worden vastgesteld, is dat het verkennen en ontwikkelen van nieuwe vormen van faunabeheer sterk afhankelijk is van de huidige politieke koers van het land. Het is van essentieel belang dat deze ontwikkeling niet te complex wordt en op korte termijnen veranderingen ondergaat. Omdat de invloed van faunabeheer en natuurbeheer pas zichtbaar is na lange termijn.

De acceptatie van jacht en faunabeheer, evenals de rol van jagers in de samenleving, verschilt sterk tussen landen en wordt beïnvloed door culturele en sociale factoren. Wat als normaal wordt beschouwd in het ene land, kan in het andere land tot discussie leiden. De jacht is een instrument dat wordt ingezet binnen het faunabeheer, met als doel het reguleren van wilde dierenpopulaties, het behouden van een gezonde biodiversiteit en het voorzien in menselijke behoeften op een duurzame manier.

Kortom, de complexe en gevarieerde aard van faunabeheerbeleid en praktijken in verschillende EU-lidstaten maakt directe vergelijkingen tussen Nederland en België, Duitsland en Frankrijk een uitdaging. Er zijn belangrijke punten die goed te vergelijken zijn. echter is het wel belangrijk om ieder land afzonderlijk te begrijpen binnen zijn specifieke context en om te leren van de diverse benaderingen en praktijken. Het delen van kennis en data tussen landen kan bijdragen aan effectief faunabeheer met als oogpunt adaptief populatiebeheer. Met als gevolg het bevorderen van gezamenlijke doelen voor het behoud en duurzaamheid.

6 Discussie

In dit hoofdstuk wordt de discussie gevoerd op basis van de bevindingen van dit onderzoek. De discussie richt zich op de belangrijkste inzichten die zijn voortgekomen uit het literatuuronderzoek en de interviews.

6.1 Discussiepunten

Een opvallende bevinding van het onderzoek is dat de jachttijden en wetgeving in ieder onderzoeksland verschillende grondslagen hebben. Er bestaat aanzienlijk onderscheid binnen het beleid op verschillende bestuursniveaus, variërend van nationaal tot provinciaal en zelfs lokaal, zoals bij de WBE's.

Een belangrijke vraag die uit het onderzoek naar voren komt, is waarom er geen landelijke of Europese regelgeving bestaat met betrekking tot de jacht op grote hoefdieren, aangezien deze dieren zich niet aan provincie- of landsgrenzen houden. De variabiliteit in regelgeving maakt een uniforme aanpak voor het beheer van deze diersoorten moeilijk.

Een ander interessant aspect is dat elk land in de EU zijn eigen benadering en beleidslijnen hanteert met betrekking tot faunabeheer en adaptief populatiebeheer. Nederland volgt een beleidsmatige aanpak met strikte wet- en regelgeving met betrekking tot wildbeheer. In België en Duitsland is er meer ruimte voor lokale beheerders en particuliere jagers om beslissingen te nemen over hoe zij het faunabeheer willen uitvoeren. Bovendien wordt in Duitsland grofwild voornamelijk gezien als jacht, terwijl België en Frankrijk het zowel als jacht en schadebestrijding wordt beschouwd. In Nederland wordt het grofwild gezien als schadebestrijding. Dit bemoeilijkt de vergelijking.

Tijdens het onderzoek werden uitdagingen ondervonden in Wallonië en Frankrijk vanwege beperkte toegang tot informatie en medewerking. Het vinden van de juiste informatie om een goede vergelijkende analyse te doen volgens de methode gaf in deze landen problemen.

Het betrekken van belanghebbenden, zoals jagers, natuurbeschermers en landeigenaren, speelt een cruciale rol binnen het beheer. Echter, de mate van samenwerking verschilt aanzienlijk tussen de landen. Een diepgaandere analyse van communicatie en samenwerking binnen dit gevoelige onderwerp had mogelijk meer inzicht kunnen bieden.

Een ander relevant discussiepunt is de acceptatie van de jacht, die sterk verschilt per land. Het is moeilijk om een eerlijke vergelijking te maken, aangezien de acceptatie van de jacht in het ene land meer geaccepteerd is dan in het andere. Deze acceptatie leidt tot een gevolg in het aantal gerechtelijke procedures tegen faunabeheerplannen.

Ten aanzien van de impact van de wolf, is er in dit onderzoek bewust voor gekozen om hier minimale aandacht aan te besteden. Het onderzoek naar de impact van de wolf is een onderzoek op zich en paste hierdoor niet meer in het tijdslot en binnen het kader.

Het is belangrijk om te benadrukken dat het beheer niet te complex mag worden voor de vrijwillige uitvoerder/jager, om te voorkomen dat het beheer een te ingewikkeld proces wordt.

Tenslotte moet worden opgemerkt dat er momenteel beperkte informatie beschikbaar is over adaptief populatiebeheer in het buitenland. Het verzamelen van gegevens over dit onderwerp blijft een uitdaging vanwege de beperkte beschikbaarheid van relevante data.

6.2 Reflectie op duurzaamheid

De benadering van duurzaam faunabeheer in Nederland en andere EU-lidstaten laat zien hoe belangrijk het evenwicht is tussen de belangen van mensen (people), het behoud van het milieu (planet) en economische winst (profit). Het streven naar sociale acceptatie, ecologische integriteit en economische efficiëntie is van vitaal belang voor het realiseren van duurzame oplossingen in het beheer van grote hoefdieren. In het kader van klimaat bestendig bosbeheer is het ook belangrijk om de impact van grote hoefdieren op het ecosysteem te overwegen. Deze dieren kunnen een aanzienlijke invloed hebben op de samenstelling en structuur van bossen, met mogelijke gevolgen voor de veerkracht van het bos tegen klimaatverandering (Fva, 2021). Onderzoek naar de interacties tussen grote hoefdieren, vegetatie en klimaatomstandigheden kan waardevolle inzichten opleveren voor (adaptief) bosbeheer dat zich richt op het bevorderen van biodiversiteit en het behoud van gezonde ecosystemen in een veranderend klimaat.

7 Aanbevelingen

Op basis van de getrokken conclusies en de discussie kunnen aanbevelingen worden gedaan. Deze aanbevelingen zijn niet alleen gericht op de opdrachtgever, maar omvatten ook suggesties voor verdere onderzoeken in de toekomst.

7.1 Toekomstvisie faunabeheer grote hoefdieren

Op basis van de bevindingen kunnen enkele aanbevelingen worden gedaan voor toekomstig faunabeheer en adaptief populatiebeheer binnen de EU-context. Allereerst is het belangrijk dat landen blijven leren van elkaars benaderingen en toepassingen om effectief beheer te bevorderen. Het delen van kennis en ervaring kan bijdragen aan een beter begrip van de complexiteit van faunabeheer. Het is belangrijk om vooraf aan het onderzoek na te gaan welke landen kennis hebben en interessant zijn om mee te nemen in het onderzoek. Maak gebruik van mogelijkheden om een beeld bij de data te krijgen door locatiebezoeken te doen.

Een goede aanvulling op het onderzoek zou zijn het bekijken van mogelijkheden van grensoverschrijdend beheer, om zo een efficiënter en duurzamere manier van faunabeheer te bevorderen.

Ieder land hanteert een verschillende afschotsperiode voor elke diersoort. Een vervolgstudie zou kunnen onderzoeken wat de optimale afschotperiode is voor elke diersoort, rekening houdend met dierenwelzijn, bosontwikkeling en verkeersveiligheid.

Organiseer een werkgroep met België en Duitsland, die elkaar op de hoogte houden van adaptief populatiebeheer. Hier kunnen bevindingen en onderzoeksresultaten worden gedeeld. Door deze resultaten met elkaar uit te wisselen, ontstaat er een betere wettelijke verantwoording en een gevalideerde dataset.

Betrek de uitvoerders van het faunabeheer op lokaal niveau bij het organiseren en opstellen van plannen met een visie voor het beheer in het gebied. Creëer hier een korte connectie met binnen- en buitenwerk om een zo'n praktisch mogelijk plan op te stellen. Probeer hierbinnen de WBE te betrekken en te professionaliseren door nauw in contact te staan met de FBE.

7.2 Opdrachtgever

Het is essentieel om monitoring- en evaluatiesystemen verder te ontwikkelen en deze gegevens actief te gebruiken voor wettelijke verantwoording. Ten slotte is het waarborgen van samenwerking tussen belanghebbenden en het betrekken van lokale kennis en ervaring van cruciaal belang om een goede uitvoering te krijgen. Het is belangrijk om data te blijven verzamelen en met onderzoek te valideren. De communicatie is een belangrijk punt in het introduceren en uitvoeren van adaptief populatiebeheer, houd hierbij de contacten met belanghebbenden goed in de gaten. Houd er wel rekening mee dat er niet te veel gevraagd wordt aan de vrijwillige uitvoerder. Het gevaar is dat het beheer een te ingewikkeld proces wordt. Betrek andere TBO's in binnen- en buitenland bij het proces rondom adaptief populatiebeheer, hierdoor kunnen er gezamenlijk oplossingen gevonden worden.

Literatuurlijst

Adrian, M. (2019, 12 januari). *Jagdzeiten und Schonzeiten (Wild und Fische) in Deutschland*. schonzeiten.de. Geraadpleegd op 8 september 2023, van <https://schonzeiten.de/>

Agentschap Natuur & Bos. (z.d.-a). *Alles over de jacht ANB informeert*. natuurenbos.be. Geraadpleegd op 15 juli 2023, van https://www.natuurenbos.be/sites/default/files/inserted-files/kompasnaald_jacht.pdf

Agentschap Natuur & Bos. (z.d.-b). *Wanneer is jagen toegelaten? / Dienstensite Natuur & Bos*. natuurenbos.vlaanderen.be. Geraadpleegd op 22 augustus 2023, van <https://natuurenbos.vlaanderen.be/jagen/jagen-waar-wanneer-hoe-en-op-welk-wild/wanneer-jagen-toegelaten>

Agentschap Natuur & Bos. (z.d.-c). *Welke jachtmethoden zijn toegelaten? / Dienstensite Natuur & Bos*. Geraadpleegd op 14 juli 2023, van <https://natuurenbos.vlaanderen.be/jagen/jagen-waar-wanneer-hoe-en-op-welk-wild/welke-jachtmethoden-zijn-toegelaten>

Agentschap natuur en bos. (z.d.). *Agentschap voor Natuur en Bos*. Agentschap voor Natuur en Bos. Geraadpleegd op 28 april 2023, van <https://www.natuurenbos.be/>

Agentschap Natuur en Bos. (z.d.). *Functies en soorten jacht in Vlaanderen / Dienstensite Natuur & Bos*. natuurenbos.vlaanderen.be. Geraadpleegd op 26 juli 2023, van <https://natuurenbos.vlaanderen.be/jagen/functies-en-soorten-jacht-vlaanderen>

Agentschap voor Natuur en Bos. (z.d.). *Wildbeheereenheden / Dienstensite Natuur & Bos*. natuurenbos.vlaanderen.be. Geraadpleegd op 30 mei 2023, van <https://natuurenbos.vlaanderen.be/jagen/jachtverlof-en-administratieve-verplichtingen/wildbeheereenheden>

Bayerischer BauernVerband, & Tyroller, A. (2019, april). *Die Eigenbewirtschaftung : Regiejagd, Eigenbejagung, Selbstbejagung*. Geraadpleegd op 28 augustus 2023, van <https://www.bayerischerbauernverband.de/kreisverband/traunstein/eigenbewirtschaftung-herr-im-eigenen-haus-sein-26394>

Bayerischer Jagdverband e.V. (2019, 11 juni). *Bewegungsjagd – Bayerischer Jagdverband E.V.* Geraadpleegd op 13 juli 2023, van [https://www.jagd-bayern.de/jagd-wild-wald/jagdpraxis/bewegungsjagd/#:~:text=Man%20kann%20Bewegungsjagden%20in%20Dr%C3%B4ck,u.a.%20Hase%2C%20Fasan\)%20ausgef%C3%BChrt.](https://www.jagd-bayern.de/jagd-wild-wald/jagdpraxis/bewegungsjagd/#:~:text=Man%20kann%20Bewegungsjagden%20in%20Dr%C3%B4ck,u.a.%20Hase%2C%20Fasan)%20ausgef%C3%BChrt.)

Bex, P., & De Beet, E. (2019). *Regeldruk bij schadebestrijding en populatiebeheer*. jagersvereniging.nl. Geraadpleegd op 16 september 2023, van <https://www.jagersvereniging.nl/content/uploads/2019/08/Regeldruk-bij-schadebestrijding-en-populatiebeheer-Sira-Consulting-2019.pdf>

Bhandari, P. (2022, 10 mei). *Een stappenplan voor dataverzameling*. Scribbr. Geraadpleegd op 18 september 2023, van <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/dataverzameling/>

BLJ12. (2018, 16 mei). *Onderdeel 2: Analyse Huidige Informatievoorziening Faunabeheer Toekomstige Data- en Informatievoorziening Faunabeheer*. BLJ12.nl. Geraadpleegd op 13

september 2023, van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2022/04/Analyse-Huidige-Informatievoorziening-Faunabeheer.pdf>

BIJ12. (2022a, augustus 1). *Natura 2000 beheerplannen – BIJ12*. Geraadpleegd op 14 juli 2023, van <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/natura-2000-beheerplannen/>

BIJ12. (2022b, oktober 20). *Faunaschade voorkomen. bekijk de mogelijke maatregelen in de preventiekit*. Geraadpleegd op 17 juli 2023, van <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/>

BJagdG. (z.d.). *Bundesjagdgesetz. gesetz-im-internet.de*. Geraadpleegd op 26 juli 2023, van <https://www.gesetze-im-internet.de/bjagdG/BJagdG.pdf>

Bundesforst. (2023). *Bundesforst*. Geraadpleegd op 28 april 2023, van <https://www.bundesimmobilien.de/bundesforst>

Bundesministerium der justiz. (z.d.). *BJAGDG – nichtamtliches Inhaltsverzeichnis*. Geraadpleegd op 15 juli 2023, van <https://www.gesetze-im-internet.de/bjagdG/index.html#BJNR007800952BJNE004400325>

Casaer, J., Rutten, A., Vercammen, J., Devisscher, S., Van der Aa, B., Neukermans, A., Vanderkerkhove, P., Vanderkerkhove, K., Huysentruyt, F., & instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. (2020). *Proefproject Licentiejacht op reewild: Basisrapport van het proefproject rond de licentiejacht in het Gewestbos Ravels en Hoge Vijvers Arendonk*.

De Jagersvereniging. (2018, 10 juli). *Drijfjacht toegestaan*. Geraadpleegd op 13 juli 2023, van <https://www.jagersvereniging.nl/vragen/welke-vormen-van-drijfjacht-zijn-toegestaan/#:~:text=Welke%20vormen%20van%20drijfjacht%20zijn,%2C%20edelherten%2C%20damherten%20en%20ree%C3%ABn>.

De Jagersvereniging. (2022, 16 februari). *Bewegingsjacht – de Jagersvereniging*. Geraadpleegd op 13 juli 2023, van <https://www.jagersvereniging.nl/jagen/standpunten/standpunt-bewegingsjacht/>

De Saint Léger, B. (2015, 20 oktober). *Natura 2000: La chasse dans les zones classées – chassons.com*. Chassons.com. Geraadpleegd op 17 juli 2023, van <https://www.chassons.com/chasse-en-france/natura-2000-la-chasse-dans-les-zones-classees/66064/>

De Zoogdierverseniging. (z.d.). *Gunstige staat van instandhouding van zoogdieren*. Geraadpleegd op 14 juli 2023, van <https://www.zoogdierverseniging.nl/wat-we-doen/bijzondere-themas/bescherming-van-zoogdieren/gunstige-staat-van-instandhouding-van#:~:text=Een%20zoogdier%20is%20in%20gunstige%20staat%20van%20instandhouding,punten%20zijn%20zowel%20E2%80%98nu%E2%80%99%20als%20in%20E2%80%98toekomstperspectief%E2%80%99%20gewaarborgd>.

Deutsche Bundesstiftung Umwelt. (z.d.). *DBU – Deutsche Bundesstiftung Umwelt*. DBU. Geraadpleegd op 28 april 2023, van <https://www.dbu.de/>

Deutscher Jagdverband. (z.d.-a). *Bewegungsjagd*. Geraadpleegd op 13 juli 2023, van <https://www.jagdverband.de/rund-um-die-jagd/was-draussen-passiert/bewegungsjagd>

Deutscher jagdverband. (z.d.). *DJV-Infografik Organigramm DJV 2014*. jagdverband. Geraadpleegd op 16 mei 2023, van <https://www.jagdverband.de/sites/default/files/DJV-Infografik%20Organigramm%20DJV%202014.pdf>

Deutscher Jagdverband. (z.d.-b). *Jagdrecht in Deutschland*. Geraadpleegd op 15 juli 2023, van <https://www.jagdverband.de/rund-um-die-jagd/rechtslage/jagdrecht-deutschland>

Deutscher Jagdverband. (z.d.-c). *startseite / Deutscher Jagdverband*. Geraadpleegd op 28 april 2023, van <https://www.jagdverband.de/>

Deutscher Jagdverband. (z.d.-d). *Was wir erforschen*. Geraadpleegd op 26 juli 2023, van <https://www.jagdverband.de/forschung-aufklaerung/was-wir-erforschen>

Dingemanse, K. (2021, 12 november). *Soorten interviews: voor- en nadelen*. Scribbr. Geraadpleegd op 1 mei 2023, van <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/soorten-interviews/>

Dingemanse, K. (2022, 17 oktober). *Validiteit van interviews in je scriptie*. Scribbr. Geraadpleegd op 1 mei 2023, van <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/validiteit-in-interviews/>

DJV. (z.d.). *Ansitzjagd & Pirsch*. Deutscher Jagdverband. Geraadpleegd op 13 juli 2023, van <https://www.jagdverband.de/rund-um-die-jagd/was-draussen-passiert/ansitzjagd-pirsch>

Eolas. (z.d.). *Conservatoire du littoral : dernières acquisitions, actualités, publications – Conservatoire du littoral*. <https://www.conservatoire-du-littoral.fr/>. Geraadpleegd op 28 april 2023, van <https://www.conservatoire-du-littoral.fr/>

Fauna4life. (2020, 31 mei). *De Wolf: de enige echte Jager – Fauna4life*. Fauna4life. Geraadpleegd op 15 september 2023, van <https://fauna4life.nl/de-wolf-de-enige-echte-jager/>

Faunazaken – BIJ12. (2023, 24 april). BIJ12. Geraadpleegd op 29 april 2023, van <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/>

FBE Gelderland. (z.d.). *Faunabeheerplan Grote Hoefdieren FBE Gelderland 2019–2025*. [gelderland.stateninformatie.nl](https:// gelderland.stateninformatie.nl). Geraadpleegd op 12 september 2023, van https:// gelderland.stateninformatie.nl/document/7993492/1/Bijlage_1_Faunabeheerplan_grote_hoefdieren_2019–2025_van_de_Faunabeheereenheid_Gelderland

FBE Nederland. (z.d.). *FBE NEDERLAND*. Geraadpleegd op 15 mei 2023, van <https://www.faunabeheereenheid.nl/>

Fédération Nationale des Chasseurs. (2020, 26 november). *Annuaire des Fédérations départementales des chasseurs / FNC*. Geraadpleegd op 16 mei 2023, van <https://www.chasseurdefrance.com/pratiquer/annuaire-des-federations/>

Fédération Nationale des Chasseurs de France. (2023, 21 maart). *La chasse, une passion à partager / FNC*. Fédération Nationale des Chasseurs. Geraadpleegd op 28 april 2023, van <https://www.chasseurdefrance.com/>

Fügner, S. (2009, 31 mei). *Regiejagd statt Jagdverpachtung*. <http://jagdblog.blogspot.com>. Geraadpleegd op 13 augustus 2023, van <http://jagdblog.blogspot.com/2009/05/regiejagd-statt-jagdverpachtung.html>

FVA BW. (z.d.). *Wildtiermonitoring & -genetik*. Geraadpleegd op 17 juli 2023, van <https://www.fva-bw.de/top-meta-navigation/fachabteilungen/wildtierinstitut/wildtiermonitoring-und-genetik>

Fva, F. V. U. F. B.-. (2021, 12 januari). *Kunststoff im Wald: Geht es auch nachhaltiger?* Geraadpleegd op 20 september 2023, van <https://www.waldwissen.net/de/waldwirtschaft/waldbau/waldverjuengung/plastikreduktionsstrategie-im-wald>

Glanz, D. (2023, 22 augustus). *Jagd und Wild – niedersächsische Landesforsten*. Niedersächsische Landesforsten. Geraadpleegd op 15 juli 2023, van <https://www.landesforsten.de/bewirtschaften/jagd-und-wild/>

Groot Bruinderink, G., Schoon, R., & Boerema, L. (2022, 8 augustus). *Alternatieve benaderingen populatiebeheer en draagkracht*. BIJ12.NL. Geraadpleegd op 25 juli 2023, van <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2022/12/Onderzoek-populatiebeheer.pdf>

Heindrichs, B. (2021, september). *Gesetzgebung über die Jagd in Wallonien*. <http://environnement.wallonie.be/>. Geraadpleegd op 8 september 2023, van <http://environnement.wallonie.be/examendechasse/DOCS/Examen-de-chasse-legislation-coordonnee-DE.pdf>

Het Parool. (2015, 31 januari). *Jagen in Duitsland onverminderd populair*. Geraadpleegd op 15 mei 2023, van <https://www.parool.nl/nieuws/jagen-in-duitsland-onverminderd-populair~b15ccc05/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F#:~:text=Elk%20jaar%20neemt%20het%20aantal,in%20Duitsland%20met%2050.000%20gestegen>

Heute, F. C. (2022). Rehe, Jagd und Waldentwicklung. *ÖKOJAGD*, 2, ÖKOJAGD 2 – 2022. https://www.wildoekologie-heute.de/app/download/35538907/Rehwildprojekt-Bericht_%C3%96KOJAGD_2_22.pdf

Hubertus vereniging Vlaanderen. (2021, 26 augustus). *Hubertus Vereniging Vlaanderen – de Vlaamse Jagersvereniging*. Hubertus Vereniging Vlaanderen. Geraadpleegd op 5 mei 2023, van <https://hvv.be/>

Hunting.be. (2022, 21 september). *Jacht openingstijden – hunting*. Geraadpleegd op 8 september 2023, van <https://hunting.be/jacht/wetgeving/jacht-openingstijden/>

International council for Game and Wildlife conservation. (2023, 27 april). *Frontpage – Game and Wildlife Conservation*. Game and Wildlife Conservation. Geraadpleegd op 16 mei 2023, van <http://www.cic-wildlife.org/>

Jagd1 Magazin. (z.d.). *Wildschäden – nicht nur ein juristisches Problem / Jagd1*. Geraadpleegd op 26 juli 2023, van <https://jagd1.de/magazin/wildschaeden-nicht-nur-ein-juristisches-problem/>

Jagdrechtskanzlei, G. D. (z.d.). *Jagdrecht*. Die Jagdrechtskanzlei – Dr. Heiko Granzin. Geraadpleegd op 15 juni 2023, van <https://www.die-jagdrechtskanzlei.de/de/jagdrecht/jagdverband>. (2023). *Jäger in Europa*. www.jagdverband.de. Geraadpleegd op 25 september 2023, van https://www.jagdverband.de/sites/default/files/2023-03/2023-02_Infografik_Jaeger-Europa_2021_2022.jpg

Jagersliga. (z.d.). *JAGERSLIGA / Home*. Geraadpleegd op 28 april 2023, van <https://www.jllc.be/>

Jagersvereniging. (2022, 6 december). *Informatie over Jagen*. De Jagersvereniging. Geraadpleegd op 16 september 2023, van <https://www.jagersvereniging.nl/jagen/jacht-in-nederland/>

KNJV. (2022, 10 juni). *Wat is een wildbeheereenheid?* De Jagersvereniging. Geraadpleegd op 16 mei 2023, van <https://www.jagersvereniging.nl/vragen/wat-is-een-wildbeheereenheid-wbe/#:~:text=Een%20wildbeheereenheid%20is%20de%20lokale,vrijwillig%20als%20lid%20hebben%20gemeld>.

Koninklijke Jagersvereniging. (2018, 10 januari). *Koninklijke Nederlandse jagersvereniging, Aan welke eisen moet een jachtveld voldoen?* De Jagersvereniging. Geraadpleegd op 30 mei 2023, van <https://www.jagersvereniging.nl/vragen/aan-welke-eisen-moet-een-jachtveld-voldoen-om-er-met-een-geweer-te-kunnen-jagen/>

Koninklijke jagersvereniging. (2023, 4 april). *Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging*. De Jagersvereniging. Geraadpleegd op 28 april 2023, van <https://www.jagersvereniging.nl/>

Korsten, A. F. A. (2008). *Internationaal – vergelijkend onderzoek: Typen onderzoek, methodologische aspecten en voorbeelden op het terrein van vergelijking van overheidsbeleid, culturen, organisaties en management*. arnokorsten.nl. Geraadpleegd op 17 september 2023, van <https://arnokorsten.nl/PDF/Onderzoek/Internationaal-vergelijkend%20onderzoek.pdf>

Kort, G. & Kenniscentrum Europa decentraal. (2023, 18 januari). *Natura 2000 / Natuur en Biodiversiteit / Europa decentraal*. Europa decentraal. Geraadpleegd op 28 april 2023, van <https://europadecentraal.nl/onderwerp/klimaat-en-milieu/natuur-biodiversiteit/natura-2000/>

Kroondomein het Loo. (z.d.). *Faunabeheerplan Kroondomein Het Loo 2021 – 2025*. [kroondomeinhetloo](http://kroondomeinhetloo.nl). Geraadpleegd op 16 mei 2023, van <https://www.kroondomeinhetloo.nl/media/1487/faunabeheerplan-2021-2025-kroondomein-het-loo.pdf>

LE CONSEIL D'ÉTAT DU CANTON DE VAUD. (z.d.). *Base législative vaudoise*. Geraadpleegd op 26 juli 2023, van <https://prestations.vd.ch/pub/blv-publication/actes/consolide/922.03.1?key=1588158415711&id=21dd947f-7594-4427-8826-31b464078f96>

Leca, I. (2022, 26 december). Renforcement génétique de la population de cerfs du cheiron dans les Alpes Maritimes. *Le chasseur français*. Geraadpleegd op 17 juli 2023, van <https://www.lechasseurfrancais.com/chasse/renforcement-genetique-de-la-population-de-cerfs-du-cheiron-dans-les-alpes-maritimes-78037.html>

Les parcsnationaux de France. (z.d.). *Les parcsnationaux de France*.
<http://www.parcsnationaux.fr/fr>. Geraadpleegd op 28 april 2023, van
<http://www.parcsnationaux.fr/fr>

Les services de l'État dans Le Cher. (z.d.). *Régulation des sangliers surabondants – Actualités – Les services de l'État dans Le Cher*. cher.gouv. Geraadpleegd op 17 juli 2023, van
<https://www.cher.gouv.fr/Actualites/Regulation-des-sangliers-surabondants>

L'Office National des Forêts. (z.d.). *Office national des forêts*. Office national des forêts.
Geraadpleegd op 28 april 2023, van <https://www.onf.fr/>

manderbachmedia. (z.d.). *Natura 2000 und Jagd*. Natura-2000-Manager/in. Geraadpleegd op 15 juli 2023, van <https://www.natura2000manager.de/wald/natura-2000-und-jagd/>

Meiners. (2023, 28 april). *Niedersächsische Landesforsten*. Niedersächsische Landesforsten.
Geraadpleegd op 29 april 2023, van <https://www.landesforsten.de/>

Merkus, J. (2022, 4 juli). *Onderzoeksmethoden voor je scriptie / Uitleg & Voorbeelden*. Scribbr.
Geraadpleegd op 16 mei 2023, van <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/soorten-onderzoeksmethoden/>

Meusen, M. J. G., & Ten Pierick, E. (2022, september). *Metten van duurzaamheid Naar een instrument voor agroketens*. edepot.wur.nl. Geraadpleegd op 15 september 2023, van
<https://edepot.wur.nl/43151>

NABU. (z.d.). *NABU*. Naturschutzbund Deutschland. Geraadpleegd op 28 april 2023, van
<https://www.nabu.de/>

Natagora. (z.d.). *Accueil*. Geraadpleegd op 28 april 2023, van <https://www.natagora.be/>

Natuurmonumenten. (z.d.). *Natuurmonumenten*. Geraadpleegd op 28 april 2023, van
<https://www.natuurmonumenten.nl/>

PETA. (2022, 30 maart). *Wildunfall verhindern: So verhalten Sie sich richtig / PETA*. PETA
Deutschland e.V. Geraadpleegd op 26 juli 2023, van <https://www.peta.de/themen/wildunfaelle/>

Pig Brig Trap Systems. (z.d.). *Home*. Geraadpleegd op 22 augustus 2023, van
<https://pigbrig.com/>

Provincies & WBEs – Hubertus Vereniging Vlaanderen. (2023, 12 mei). Hubertus Vereniging
Vlaanderen. Geraadpleegd op 16 mei 2023, van <https://hvv.be/vereniging/provincies/>

Rechtbank Den Haag. (z.d.). *Rechtspraak.nl – Zoeken in uitspraken*. uitspraken.rechtspraak.nl.
Geraadpleegd op 12 september 2023, van
<https://uitspraken.rechtspraak.nl/#!/details?id=ECLI:NL:RBDHA:2023:8385>

RESERVES NATURELLES DE FRANCE. (z.d.). *RESERVES NATURELLES DE FRANCE*.
<https://www.reserves-naturelles.org/>. Geraadpleegd op 28 april 2023, van
<https://www.reserves-naturelles.org/>

Royal Saint Hubert Club de Belgique. (z.d.). *Les Conseils Cynégétiques en Région wallonne*. Royal Saint Hubert Club de Bel. Geraadpleegd op 16 mei 2023, van <https://www.chasse.be/la-chasse-en-region-wallonne/les-conseils-cynegetiques-2/>

Staatsbosbeheer. (z.d.-a). *Faunabeheer bij Staatsbosbeheer*. Geraadpleegd op 1 mei 2023, van <https://www.staatsbosbeheer.nl/-/media/10-wat-we-doen/flora-en-fauna/faunabeheer-bij-staatsbosbeheer-samenvatting-2020.pdf>

Staatsbosbeheer. (z.d.-b). *Over Staatsbosbeheer*. Geraadpleegd op 1 mei 2023, van <https://www.staatsbosbeheer.nl/over-staatsbosbeheer>

Staatsbosbeheer. (z.d.-c). *Staatsbosbeheer – kaart*. Staatsbosbeheer.nl. Geraadpleegd op 25 april 2023, van <https://kaart.staatsbosbeheer.nl/#/50.57/5.41/3/RABPO>

Staatsbosbeheer. (z.d.-d). *Wat we doen*. Geraadpleegd op 27 april 2023, van <https://www.staatsbosbeheer.nl/wat-we-doen>

Suchant, R., & Pahl, V. (2006, 13 november). *Wildtier-Management in Baden-Württemberg*. Geraadpleegd op 26 juli 2023, van https://www.fva-bw.de/fileadmin/publikationen/sonstiges/061102_tagungsband.pdf

Van de Maele, T. (z.d.). *DE DEFEDERALISERING VAN BELGIË, HET GEVOLG HIERVAN VOOR HET JACHTRECHT EN DE INVLOED VAN DE WAPENWET OP DE JAGERIJ*. Geraadpleegd op 15 juli 2023, van <https://www.hunting.be/wp-content/uploads/2020/02/Defederalisering-van-de-Jachtwet-Wapenwet.pdf>

Van Ommen, J. (2022, 10 juni). *Raad van State laat verbod Vossenjacht Eempolder in stand / Agraaf.nl – Landbouwnieuws voor West-Nederland*. Agraaf.nl. Geraadpleegd op 20 september 2023, van <https://www.agraaf.nl/artikel/477526-raad-van-state-laet-verbod-vossenjacht-eempolder-in-stand/>

Bijlage 1: Overzicht bruikbare bronnen

Nederland

- De Nederlandse Jagersvereniging is de belangenbehartiger van ruim 21.000 jagers in Nederland. De vereniging zet zich in voor een verantwoord beheer van de natuur en het behoud van een gezonde wildstand. Daarnaast wil de vereniging het begrip voor de jacht vergroten en een positieve bijdrage leveren aan het maatschappelijk debat over natuurbeheer. De vereniging biedt diverse opleidingen en trainingen (Koninklijke jagersvereniging, 2023).
- Staatsbosbeheer is een organisatie die verantwoordelijk is voor het beheer van ruim 273.000 hectare aan natuurgebieden in Nederland. Het doel van Staatsbosbeheer is om deze natuurgebieden te beschermen, te behouden en waar mogelijk te ontwikkelen, zodat ze voor toekomstige generaties behouden blijven. De organisatie beheert diverse soorten landschappen, zoals bossen, heidevelden, duinen, meren, moerassen en riviergebieden, en zorgt ervoor dat deze gebieden toegankelijk zijn voor het publiek. Naast het beheer van natuurgebieden houdt Staatsbosbeheer zich ook bezig met voorlichting en educatie over natuur en landschap (Staatsbosbeheer, z.d.-c).
- Natuurmonumenten is een non-profitorganisatie die zich richt op het beschermen en behouden van natuur, landschap en cultureel erfgoed in Nederland. De organisatie beheert meer dan 100.000 hectare aan natuur in Nederland, waaronder natuurgebieden, bossen, heidevelden, duinen, moerassen en landgoederen. Natuurmonumenten zet zich in voor het behoud van biodiversiteit, landschapskwaliteit en het stimuleren van een duurzame leefomgeving. De organisatie werkt samen met overheden, bedrijven en particulieren om de natuur te beschermen en toegankelijk te maken voor het publiek (Natuurmonumenten, z.d.).
- BIJ12 is een samenwerkingsverband van de twaalf provincies in Nederland. Het doel van BIJ12 is om provincies te ondersteunen bij de uitvoering van hun taken, waaronder het faunabeheer. BIJ12 adviseert de provincies bijvoorbeeld over het beheer van populaties van verschillende diersoorten, het verlenen van ontheffingen voor het afschot en beheer van dieren en het monitoren van populaties. Daarnaast is BIJ12 ook verantwoordelijk voor de uitvoering van enkele landelijke regelingen op het gebied van faunabeheer, zoals de regeling voor de tegemoetkoming in schade veroorzaakt door beschermde diersoorten (*Faunazaken – BIJ12*, 2023).

België

- De Jagersliga is een vereniging in België die zich inzet voor de jacht en het behoud van de natuur. De vereniging is opgericht in 1972 en vertegenwoordigt meer dan 13.000 jagers in België. De Jagersliga streeft naar duurzaam beheer van de fauna en flora en promoot de jacht als een vorm van natuurbeheer. Naast belangenbehartiging voor de jachtsector organiseert de Jagersliga ook opleidingen en activiteiten voor haar leden en biedt zij expertise en advies aan overheden en andere organisaties op het gebied van natuurbeheer (Jagersliga, z.d.).
- Hubertus Vereniging Vlaanderen (HVV) is een vereniging die zich inzet voor de jacht- en wildbeheerpraktijken in Vlaanderen, België. De vereniging is vernoemd naar Sint-Hubertus, de patroonheilige van de jacht. HVV is opgericht in 1976 en heeft als doel om de belangen van de jagers in Vlaanderen te behartigen en het jacht- en wildbeheer op een verantwoorde en duurzame manier te bevorderen. HVV heeft 7500 leden. HVV organiseert activiteiten en evenementen voor haar leden en biedt ook opleidingen en trainingen aan op het gebied van jacht en wildbeheer (Hubertus vereniging Vlaanderen, 2021).
- Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) is een van de belangrijkste terrein beherende organisatie in Vlaanderen en België. Het is vergelijkbaar met Staatsbosbeheer in Nederland en is verantwoordelijk voor het beheer van meer dan 80.000 hectare bossen, natuurreservaten en parken in Vlaanderen en heeft als doel om te zorgen voor een divers en kwalitatief hoogstaand natuurlijk erfgoed (Agentschap natuur en bos, z.d.).
- Natagora: Deze organisatie is de grootste natuurbeschermingsorganisatie in Wallonië en richt zich op het beschermen van de biodiversiteit in België door middel van educatie en beschermingsprojecten (Natagora, z.d.).

Duitsland

- Deutscher Jagdverband is een organisatie die zich richt op de belangen van jagers in Duitsland. De organisatie vertegenwoordigt ongeveer 240.000 jagers en is daarmee een van de grootste jagersverenigingen in Europa. Deutscher Jagdverband streeft naar duurzaam wildbeheer en de bescherming van de biodiversiteit in Duitsland. De organisatie biedt ook trainingen en cursussen aan voor jagers om de kwaliteit en veiligheid van de jacht te waarborgen. Daarnaast houdt Jagdverband de zich bezig met het ontwikkelen van nieuwe technologieën en methoden voor het beheer van wildpopulaties (Deutscher Jagdverband, z.d.).
- Niedersächsische Landesforsten, afgekort als NLF, is een overheidsorganisatie die verantwoordelijk is voor het beheer van de bossen en natuurgebieden in de Duitse deelstaat Nedersaksen. Het is één van de grootste bosbeheerders van Duitsland, met meer dan 1 miljoen hectare aan bossen in eigendom. De NLF is opgericht in 2005 en heeft als doel om de bossen in Nedersaksen duurzaam en multifunctioneel te beheren, waarbij economische, ecologische en sociale aspecten in balans worden gehouden. Naast het bosbeheer is de NLF ook verantwoordelijk voor de bescherming van planten en dieren in de natuurgebieden die zij beheren (Meiners, 2023).
- Bundesforst – Deze organisatie is verantwoordelijk voor het beheer van de bossen van de federale overheid. Het beheer omvat onder meer bosbouw, jachtbeheer en het behoud van de biodiversiteit (Bundesforst, 2023).
- De Deutsche Bundesstiftung Umwelt (DBU) is een Duitse federale stichting die zich richt op milieubescherming. De stichting werd opgericht in 1990 en heeft als doel om de bescherming van het milieu te bevorderen door middel van financiering van projecten en onderzoek. De DBU ondersteunt initiatieven op het gebied van natuurbehoud, klimaatbescherming, milieueducatie, duurzame ontwikkeling en milieutechnologie. Daarnaast organiseert de stichting conferenties, evenementen en workshops om kennis te delen en te verspreiden op het gebied van milieubescherming. De DBU is een belangrijke financier voor projecten op het gebied van natuurbehoud en duurzame ontwikkeling in Duitsland (Deutsche Bundesstiftung Umwelt, z.d.).
- Natuurparken – In Duitsland zijn er 16 grote natuurparken en meer dan 100 regionale natuurparken. Deze parken worden beheerd door de regionale overheden en richten zich op het behoud van natuur, landschap en cultuurhistorie.
- Natuurbeschermingsorganisaties – In Duitsland zijn er tal van natuur- en milieuorganisaties die zich richten op het beschermen van de natuur en het milieu. Voorbeelden zijn WWF Duitsland, BUND (Friends of the Earth Germany) en NABU (BirdLife Duitsland (NABU, z.d.).

Frankrijk

- La chasse, une passion à partager is een project van de Franse Nationale Jagersfederatie (FNC), dat zich richt op het delen van de passie voor de jacht en het behoud van de Franse jachttradities. De FNC is een non-profitorganisatie die is opgericht in 1928 en die momenteel ongeveer 25.000 individuele leden en 400 lokale jagersverenigingen (Wildbeheereenheden) vertegenwoordigt. De organisatie streeft naar duurzame jachtpraktijken en behoud van het natuurlijk erfgoed van Frankrijk, terwijl het ook het belang van de jacht voor de sociale en economische ontwikkeling van plattelandsgemeenschappen benadrukt. La chasse, une passion à partager is een van de vele initiatieven van de FNC om deze doelen te bereiken en om het publiek bewust te maken van de rol van de jacht in Frankrijk (Fédération Nationale des Chasseurs de France, 2023).
- L'Office National des Forêts (ONF) is de Franse overheidsinstantie die verantwoordelijk is voor het beheer van de openbare bossen in Frankrijk. Het werd opgericht in 1964 en is verantwoordelijk voor ongeveer 10 miljoen hectare bos in Frankrijk, waarvan het grootste deel in eigendom is van de Franse staat. Het doel van ONF is om de biodiversiteit en het ecologische evenwicht in de bossen te behouden en te verbeteren, terwijl het tegelijkertijd zorgt voor duurzaam gebruik van houtbronnen en recreatieve activiteiten in de bossen. ONF is onderverdeeld in 8 territoriale directies en heeft ongeveer 9.000 medewerkers in dienst (L'Office National des Forêts, z.d.).
- Conservatoire du littoral is een Franse non-profitorganisatie die zich richt op de bescherming van kustgebieden en de biodiversiteit in deze gebieden. De organisatie werd in 1975 opgericht en is een belangrijke partner van de Franse overheid op het gebied van natuurbescherming. Het Conservatoire du littoral verworft en beheert terreinen langs de kust, met als doel de ecologische rijkdommen van deze gebieden te behouden en te beschermen. Daarnaast is de organisatie ook actief in onderzoek, educatie en het bevorderen van duurzame ontwikkeling van de kustgebieden. Deze organisatie is verantwoordelijk voor het beheer van de kustgebieden van Frankrijk, vergelijkbaar met Rijkswaterstaat in Nederland (Eolas, z.d.).
- Parcs Nationaux de France (PNF) is de nationale parkendienst van Frankrijk en is verantwoordelijk voor de bescherming en het beheer van de tien nationale parken van het land. De organisatie werd opgericht in 1963 en heeft als doel het behoud van het natuurlijke en culturele erfgoed van Frankrijk, het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek, het bieden van recreatieve en educatieve mogelijkheden voor het publiek en het bevorderen van duurzaam toerisme in de nationale parken. Het PNF werkt samen met lokale overheden, particuliere organisaties en vrijwilligers om de biodiversiteit te behouden, de ecosystemen te beschermen en de bezoekerservaring te verbeteren (Les parcsnationaux de France, z.d.).

- Réserves naturelles de France (RNF) is een non-profitorganisatie die in 1975 werd opgericht en die zich inzet voor de bescherming en het beheer van natuurreservaten in Frankrijk. RNF is een netwerk van 170 natuurreservaten verspreid over heel Frankrijk. Deze natuurreservaten zijn opgericht om de biodiversiteit te beschermen en om de kennis en het begrip van het publiek over de natuurlijke omgeving te vergroten. RNF biedt ondersteuning aan deze reservaten door middel van beheer, wetenschappelijk onderzoek, educatie en bewustwordingsactiviteiten. Daarnaast heeft RNF een belangrijke rol in het bevorderen van duurzaam toerisme en het ontwikkelen van natuurlijke hulpbronnen (RESERVES NATURELLES DE FRANCE, z.d.).

Bijlage 2: Taken FBE Nederland

1. Het maken van Faunabeheerplannen op basis van monitoringsgegevens, wetenschappelijke en maatschappelijke inzichten, uiteraard binnen de kaders van de wet en het provinciale beleid. Hierbij weegt de FBE de diverse belangen af, om zo voor alle partijen een bevredigende oplossing te vinden. Daarbij wordt indien nodig gevraagd om ingrijpen mogelijk te maken door bijvoorbeeld nesten te verstoren, dieren te verjagen of in het uiterste geval te doden.
2. Bewaken dat het faunabeheer volgens de Faunabeheerplannen wordt uitgevoerd in samenwerking met de Omgevingsdienst.
3. Het monitoren van de populaties in het wild levende dieren in de provincie, door het coördineren van jaarlijkse tellingen.
4. Het in beeld brengen van de schade en overlast per diersoort.
5. Het informeren over de mogelijkheden van schadebestrijding.
6. Het informeren over en het stimuleren van het nemen van preventieve maatregelen en alternatief beheer.
7. Zodra er behoefte is aan onderzoek geeft de FBE dit aan en faciliteert zij in dit onderzoek.
8. Het aansturen van de WBE's in de provincie.

Bijlage 3: Faunabeheerplan Vlaanderen

1. Inventarisatie en evaluatie: Het ANB verzamelt gegevens over de betreffende diersoort(en) en hun populaties, leefgebieden, ecologie, verspreiding, en eventuele schade of conflicten met andere belangen. Er wordt ook gekeken naar de wettelijke en internationale context, wetenschappelijk onderzoek en advies van experts.
2. Participatie en overleg: Het ANB betreft verschillende belanghebbenden bij het opstellen van het faunabeheerplan, waaronder jagers, landbouwers, natuurverenigingen en andere relevante actoren. Er worden overlegmomenten georganiseerd om input, ervaringen en standpunten te verzamelen en mogelijke maatregelen te bespreken.
3. Formuleren van doelstellingen: Op basis van de inventarisatie en het overleg worden de doelstellingen van het faunabeheerplan geformuleerd. Deze doelstellingen kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op het behoud en herstel van populaties, schadebestrijding, het vermijden van conflicten of het bevorderen van duurzaam gebruik.
4. Maatregelen en beheeracties: Het plan omvat specifieke maatregelen en beheeracties die moeten bijdragen aan het bereiken van de gestelde doelstellingen. Dit kan bijvoorbeeld betrekking hebben op afschotplannen, beschermingsmaatregelen, habitatbeheer, monitoring, educatie en samenwerking met belanghebbenden.
5. Monitoring en evaluatie: Het plan voorziet ook in monitoring van de uitvoering van de maatregelen en het evalueren van de effectiviteit ervan. Op basis van de resultaten kunnen aanpassingen en bijstellingen worden gedaan om de doelstellingen te bereiken.

Bijlage 4: Taken van de WBE in Vlaanderen

1. **Populatiebeheer:** De WBE is verantwoordelijk voor het beheer van wilde diersoorten binnen hun werkgebied. Dit omvat onder andere het monitoren van populaties, het uitvoeren van tellingen en het opstellen van beheerplannen om een evenwichtige en duurzame populatie te waarborgen.
2. **Jacht:** De WBE organiseert en reguleert de jachtactiviteiten binnen hun werkgebied. Ze zorgen ervoor dat de jacht plaatsvindt volgens de geldende wet- en regelgeving en binnen de vastgestelde beheerdoelstellingen.
3. **Schadebestrijding:** De WBE speelt een rol bij het beheer van schade veroorzaakt door wilde dieren, zoals gewasschade in de landbouw. Ze werken samen met andere belanghebbenden, zoals landbouwers, om maatregelen te nemen om schade te voorkomen, te verminderen of te compenseren.
4. **Samenwerking en communicatie:** De WBE werkt samen met verschillende belanghebbenden, zoals terreinbeheerders, landbouwers, natuurbeschermingsorganisaties en andere lokale actoren. Ze bevorderen de samenwerking en communicatie om gezamenlijke doelstellingen op het gebied van faunabeheer te bereiken.
5. **Educatie en voorlichting:** De WBE heeft ook een rol in het verstrekken van educatie en voorlichting over faunabeheer, jacht en de rol van wilde dieren in het ecosysteem. Ze organiseren bijvoorbeeld informatieve bijeenkomsten en activiteiten om het bewustzijn en begrip te vergroten.

Bijlage 5: Eisen jachtveld Vlaanderen

1. Eigendom of toestemming: Om te mogen jagen op een bepaald terrein, moet de jager de eigenaar zijn van het terrein of de uitdrukkelijke toestemming hebben van de eigenaar. Zonder eigendom of toestemming is jagen niet toegestaan.
2. Jachtvergunning: Jagers moeten in het bezit zijn van een geldige jachtvergunning die is afgegeven door het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB). Deze vergunning is persoonsgebonden en geeft toestemming om te jagen binnen de wettelijke kaders.
3. Jachtplan: Voor elk jachtveld moet een jachtplan worden opgesteld. Dit plan bevat onder andere informatie over het terrein, de te bejagen diersoorten, beheerdoelstellingen, afschotplannen en andere relevante gegevens. Het jachtplan moet worden goedgekeurd door het ANB.
4. Jachtrechthouders: Alleen jachtrechthouders, die in het bezit zijn van een geldige jachtvergunning, mogen actief jagen op het terrein. Het is verboden om te jagen zonder de juiste jachtrechten en vergunningen.
5. Jachtseizoenen en jachttijden: Jacht is gebonden aan specifieke jachtseizoenen en jachttijden. Het jachtseizoen varieert per diersoort en er zijn specifieke tijden waarop gejaagd mag worden, meestal tussen zonsopgang en zonsondergang. Het is belangrijk om de geldende regels en seizoenen in acht te nemen.
6. Veiligheidsmaatregelen: Veiligheid staat voorop bij de jacht. Jagers moeten zich houden aan strikte veiligheidsmaatregelen, zoals het dragen van fluorescerende vesten, het naleven van de schietrichtingen en het vermijden van gevaarlijke situaties.

Bijlage 6: Faunabeheerplan Wallonië

1. Inventarisatie en diagnose: In deze fase wordt een inventarisatie gemaakt van de aanwezige diersoorten, hun populaties en hun habitat. Er wordt ook een diagnose gesteld van de huidige situatie met betrekking tot het fauna-ecosysteem en eventuele knelpunten en problemen.
2. Beheerdoelstellingen: Op basis van de inventarisatie en diagnose worden beheerdoelstellingen vastgesteld. Deze doelstellingen richten zich op het behoud en beheer van de fauna en hun habitat, rekening houdend met ecologische, sociale en economische aspecten.
3. Beheermaatregelen: Vervolgens worden specifieke beheermaatregelen geïdentificeerd en beschreven die nodig zijn om de beheerdoelstellingen te bereiken. Dit kan onder andere betrekking hebben op populatiebeheer, habitatverbetering, schadebestrijding, educatie en monitoring.
4. Samenwerking en participatie: Het opstellen van een faunabeheerplan omvat ook de betrokkenheid van belanghebbenden, zoals jagers, natuurbeschermingsorganisaties, landbouwers en lokale gemeenschappen. Hun inbreng en participatie worden gestimuleerd om te zorgen voor een breed draagvlak en een efficiënte uitvoering van het plan.
5. Goedkeuring en implementatie: Na het opstellen van het faunabeheerplan wordt dit ter goedkeuring voorgelegd aan de bevoegde autoriteiten. Bij goedkeuring wordt het plan geïmplementeerd, waarbij de betrokken partijen verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de beheermaatregelen en het monitoren van de voortgang.

Bijlage 7: Taken van de WBE in Wallonië

1. Wildbeheer: De WBE is verantwoordelijk voor het beheer van wilde diersoorten in hun werkgebied. Dit omvat het monitoren van populaties, het bepalen van afschotquota en het implementeren van beheermaatregelen om een gezonde en duurzame wildstand te behouden.
2. Jachtorganisatie: De WBE organiseert en reguleert de jachtactiviteiten in overeenstemming met de geldende wet- en regelgeving. Ze stellen jachtreglementen op, coördineren de jachtactiviteiten, bepalen de jachtseizoenen en zorgen voor een veilige en verantwoorde jachtpraktijk.
3. Samenwerking en overleg: De WBE werkt samen met andere belanghebbenden en instanties, zoals landeigenaren, lokale gemeenschappen, natuurbeheerders en overheidsorganisaties. Ze streven naar een goede samenwerking en overleg om een gebalanceerd wildbeheer en harmonie tussen de jacht en andere belangen te waarborgen.
4. Educatie en voorlichting: De WBE speelt een belangrijke rol in het informeren en educeren van jagers en het bredere publiek over wildbeheer, de rol van de jacht en de noodzaak van natuurbescherming. Ze organiseren educatieve activiteiten, trainingen en voorlichtingsbijeenkomsten om bewustzijn en begrip te bevorderen.
5. Schadebestrijding: De WBE is betrokken bij het beheer van wildschade aan landbouwgewassen en eigendommen. Ze coördineren maatregelen om schade te voorkomen, te verminderen of te vergoeden, in samenwerking met betrokken partijen en overheidsinstanties.

Bijlage 8: Eisen jager/jachtveld in Wallonië

1. Jachtvergunning: Om te jagen in Wallonië is een geldige jachtvergunning vereist. Deze vergunning wordt afgegeven door de bevoegde autoriteiten en is onderworpen aan specifieke voorwaarden, zoals het volgen van een jachtopleiding en het slagen voor een jachtexamen.
2. Jachtseizoenen: Er zijn strikte regels met betrekking tot het jachtseizoen voor verschillende diersoorten in Wallonië. Het jachtseizoen kan variëren, afhankelijk van de soorten wild en de regio. Het is belangrijk om op de hoogte te zijn van de specifieke data en regels die van toepassing zijn op het betreffende jachtgebied.
3. Jachtmethoden: Er zijn specifieke voorschriften met betrekking tot de toegestane jachtmethoden en -technieken in Wallonië. Deze voorschriften hebben tot doel de jacht op een humane en verantwoorde manier uit te voeren. Bijvoorbeeld, bepaalde jachtmiddelen of -praktijken kunnen verboden zijn.
4. Afschotquota: Voor sommige diersoorten kunnen er afschotquota worden vastgesteld. Dit zijn limieten voor het aantal dieren dat mag worden geschoten binnen een bepaald jachtgebied gedurende een bepaalde periode. Het is belangrijk om deze afschotquota te respecteren om een duurzaam wildbeheer te waarborgen.
5. Meldingsplicht: Jagers zijn vaak verplicht om hun jachtactiviteiten en eventueel geschoten wild te melden aan de bevoegde instanties. Dit helpt bij het bijhouden van gegevens en het monitoren van de jachtactiviteiten en populaties.
6. Veiligheidsmaatregelen: Veiligheid is een essentieel aspect van de jacht. Het is verplicht om de geldende veiligheidsvoorschriften en -maatregelen na te leven, zoals het dragen van fluorescerende kleding, het gebruik van veiligheidsuitrusting en het waarborgen van een veilige schietpositie.

Bijlage 9: Faunabeheerplan Duitsland

1. Inventarisatie en monitoring: Allereerst worden gegevens verzameld over de populaties van verschillende diersoorten en hun habitat. Dit omvat het monitoren van aantallen, verspreiding, gedrag en eventuele bedreigingen.
2. Analyse van gegevens: De verzamelde gegevens worden geanalyseerd om inzicht te krijgen in de status van de diersoorten en de factoren die van invloed zijn op hun populaties. Deze analyse helpt bij het identificeren van problemen en uitdagingen met betrekking tot het faunabeheer.
3. Doelstellingen en maatregelen: Op basis van de analyse worden doelstellingen vastgesteld voor het faunabeheer, zoals het behoud van populaties, het verminderen van schade aan gewassen of het bevorderen van biodiversiteit. Bijbehorende maatregelen worden geformuleerd om deze doelstellingen te bereiken.
4. Samenwerking en participatie: Het opstellen van een faunabeheerplan omvat vaak samenwerking met verschillende belanghebbenden, waaronder jagers, grondeigenaren, natuurbeschermingsorganisaties en overheidsinstanties. Participatie van belanghebbenden is belangrijk om verschillende perspectieven en expertise te integreren.
5. Implementatie en evaluatie: Na de vaststelling van het faunabeheerplan worden de voorgestelde maatregelen geïmplementeerd. Tijdens dit proces worden regelmatig monitoring en evaluatie uitgevoerd om de effectiviteit van de genomen maatregelen te beoordelen en indien nodig aanpassingen door te voeren.

Bijlage 10: Taken van de WBE in Duitsland

1. Wildbeheer: Een WBE is verantwoordelijk voor het beheer van wildpopulaties in het toegewezen gebied. Dit omvat het monitoren van de wildstand, het in kaart brengen van het leefgebied en het nemen van maatregelen om de populaties in evenwicht te houden.
2. Jachtorganisatie: Een WBE speelt een belangrijke rol bij het organiseren en reguleren van de jachtactiviteiten in het gebied. Ze zorgen ervoor dat de jacht plaatsvindt volgens de geldende wetten en voorschriften, inclusief het bepalen van jachtseizoenen en –methoden.
3. Schadebestrijding: Een WBE is betrokken bij het beheer van schade veroorzaakt door wild aan landbouwgewassen, bossen of andere eigendommen. Ze kunnen maatregelen nemen om schade te voorkomen of te verminderen, zoals het plaatsen van wilddrasters of het verlenen van vergunningen voor schadebestrijding.
4. Samenwerking met belanghebbenden: Een WBE werkt samen met verschillende belanghebbenden, zoals jagers, grondeigenaren, natuurbeschermingsorganisaties en overheidsinstanties, om een gezamenlijk doel van duurzaam wildbeheer te bereiken. Ze bevorderen de samenwerking en uitwisseling van kennis en ervaring tussen verschillende partijen.
5. Educatie en bewustwording: Een WBE is vaak betrokken bij educatieve activiteiten en het vergroten van het bewustzijn over wildbeheer en de rol van jacht in het behoud van de natuurlijke balans. Ze organiseren bijvoorbeeld informatiebijeenkomsten, cursussen en voorlichtingsmateriaal.

Bijlage 1 1: Eisen jager/jachtgebied in Duitsland

1. Jachtakte: Om te mogen jagen in Duitsland, moet een jager een geldige jachtakte (Jagdschein) bezitten. Deze vergunning wordt afgegeven na het succesvol afronden van een jachtexamen en het voldoen aan andere vereisten zoals een geschikte opleiding.
2. Jachtseizoenen: Jachtseizoenen variëren afhankelijk van de diersoort en de regio. Het is belangrijk om op de hoogte te zijn van de specifieke data waarop de jacht op bepaalde diersoorten is toegestaan en wanneer deze gesloten is.
3. Jachtvergunningen en –plannen: Voor het beheer van wildpopulaties en het uitvoeren van georganiseerde jachtactiviteiten kan een jachtgebied een jachtvergunning (Jagderlaubnis) en een jachtplan (Jagdplan) nodig hebben. Deze vergunning en het plan worden vaak afgegeven door de lokale jachtvereniging of de verantwoordelijke jachtrechthouder.
4. Wildbeheer: Jachtgebieden moeten zich houden aan de regels met betrekking tot wildbeheer. Dit omvat het monitoren van de wildstand, het nemen van maatregelen om overpopulatie te voorkomen en schade aan gewassen of ecosystemen te beperken.
5. Jachtrecht en toestemming: Het is belangrijk om als jager toestemming te hebben van de eigenaar van het terrein om te mogen jagen. In Duitsland zijn er verschillende vormen van jachtrecht, zoals eigenjacht (Eigenjagd) of gastjacht (Gastjagd), afhankelijk van de overeenkomst tussen de jachtrechthouder en de grondeigenaar.

Bijlage 12: Faunabeheerplan Frankrijk

1. Gegevensverzameling en analyse: De federatie verzamelt relevante gegevens over de populatie van wilde diersoorten, ecologische factoren, habitatcondities, schadegevallen en andere relevante informatie. Deze gegevens worden geanalyseerd om een goed inzicht te krijgen in de huidige situatie en uitdagingen met betrekking tot het beheer van wilde diersoorten.
2. Consultatie en participatie: De federatie betreft belanghebbenden bij het proces door middel van overleg, discussies en mogelijkheden voor inspraak. Dit kunnen bijvoorbeeld vergaderingen, werkgroepen of openbare consultaties zijn. Het doel is om verschillende perspectieven en belangen te integreren in het faunabeheerplan.
3. Doelstellingen en maatregelen bepalen: Op basis van de gegevens en de inbreng van belanghebbenden stelt de federatie specifieke doelstellingen vast voor het beheer van wilde diersoorten. Deze doelstellingen kunnen betrekking hebben op populatiebeheer, schadepreventie, habitatverbetering en andere relevante aspecten. Vervolgens worden geschikte maatregelen geïdentificeerd om deze doelstellingen te bereiken.
4. Planontwikkeling en goedkeuring: Op basis van de verzamelde informatie, consultatie en doelstellingen stelt de federatie het faunabeheerplan op. Dit plan omvat doorgaans een beschrijving van de situatie, doelstellingen, specifieke maatregelen, monitoringmethoden en evaluatiecriteria. Het conceptplan wordt vaak voorgelegd aan de betrokken belanghebbenden en kan worden herzien op basis van hun feedback voordat het definitief wordt.
5. Implementatie en evaluatie: Zodra het faunabeheerplan is goedgekeurd, wordt het geïmplementeerd volgens de vastgestelde maatregelen en tijdlijnen. Monitoring en evaluatie spelen een belangrijke rol bij het beoordelen van de effectiviteit van het plan en het nemen van eventuele aanpassingen of verbeteringen.

Bijlage 13: Taken van de WBE in Frankrijk

1. Beheer van jachtgebieden: Ze zijn verantwoordelijk voor het beheer en de regulering van de jachtactiviteiten in hun departement. Dit omvat het vaststellen van jachtseizoenen, het uitgeven van jachtvergunningen, het bepalen van jachtmethoden en het handhaven van de jachtregelgeving.
2. Wildbeheer: Ze zijn betrokken bij het beheer en de bescherming van wilde diersoorten in hun gebied. Dit omvat het monitoren van de wildstand, het nemen van maatregelen voor populatiebeheer, het implementeren van soort-specifieke beheerplannen en het bevorderen van duurzame jachtpraktijken.
3. Opleiding en training: Ze bieden opleidings- en trainingsprogramma's aan voor jagers, met als doel het bevorderen van veiligheid, ethiek en verantwoordelijkheid in de jacht. Ze organiseren ook cursussen en examens voor het behalen van jachtvergunningen en bieden ondersteuning en begeleiding aan nieuwe jagers.
4. Vertegenwoordiging en belangenbehartiging: Ze vertegenwoordigen de belangen van jagers op regionaal niveau en treden op als hun stem in het beleidsproces. Ze werken samen met overheidsinstanties en andere belanghebbenden om ervoor te zorgen dat de belangen van de jachtgemeenschap worden meegenomen in besluitvorming en wetgeving met betrekking tot de jacht en het natuurbeheer.

Bijlage 14: Eisen jager/jachtveld in Frankrijk

1. Jachtvergunning: Om te jagen in Frankrijk moet men in het bezit zijn van een geldige jachtvergunning, genaamd "permis de chasser". Deze vergunning wordt verkregen na het succesvol afronden van een jachtexamen en het voldoen aan de wettelijke vereisten.
2. Jachtseizoenen: Er zijn specifieke jachtseizoenen vastgesteld voor verschillende diersoorten in Frankrijk. Het is belangrijk om te weten wanneer het jachtseizoen begint en eindigt voor de specifieke diersoorten die men wil bejagen. Buiten het jachtseizoen is het verboden om op die diersoorten te jagen.
3. Jachtmethoden: Er zijn regels en voorschriften met betrekking tot de toegestane jachtmethoden in Frankrijk. Sommige jachtmethoden kunnen verboden zijn, terwijl andere beperkingen hebben op het gebruik ervan. Het is belangrijk om op de hoogte te zijn van de toegestane jachtmethoden voor de specifieke diersoorten.
4. Jachtquota: Voor bepaalde diersoorten kunnen jachtquota worden ingesteld. Dit betekent dat er een maximumaantal dieren mag worden bejaagd binnen een bepaalde periode. Het is belangrijk om de jachtquota te respecteren en ervoor te zorgen dat men binnen de vastgestelde limieten blijft.
5. Jachtvergunning voor het gebied: Voor het jagen op een specifiek jachtgebied in Frankrijk kan het nodig zijn om een aparte vergunning of toestemming te verkrijgen van de grondeigenaar of de beheerder van het gebied. Dit kan bijvoorbeeld gelden voor privéterreinen of jachtgebieden die worden beheerd door natuurbeheerorganisaties.

Bijlage 15: Jagers in Europa

Jäger in Europa 2022

Länder	Fläche km²	Einwohner Mio	Jäger	Einwohner / Jäger
Albanien	29 000	2,8	14 000	200
Belgien	31 000	11,4	12 500	912
Bosnien-Herzegowina	51 000	3,5	50 000	70
Bulgarien	111 000	7,1	127 000	56
Dänemark	43 000	5,8	176 000	33
Deutschland	358 000	83,0	384 000	216
Estland	45 000	1,3	14 500	90
Finnland	338 000	5,5	300 000	18
Frankreich	643 000	67,0	1 313 000	51
Griechenland	132 000	10,7	160 000	67
Vereinigt Königreich	243 800	66,0	400 000	165
Irland	70 000	4,8	350 000	14
Italien	301 000	60,4	533 000	113
Kroatien	57 000	4,2	65 000	65
Lettland	65 000	1,9	22 000	86
Litauen	65 000	2,8	30 000	93
Luxemburg	3 000	0,6	2 550	235
Malta	316	0,4	15 000	27
Moldawien	34 000	3,6	14 000	257
Montenegro	14 000	0,6	5 000	120
Niederlande	42 000	17,3	27 000	641
Norwegen	385 000	5,3	500 000	11
Österreich	84 000	8,9	118 000	75
Polen	313 000	38,4	126 000	305
Portugal	92 000	10,6	230 000	46
Rumänien	238 000	19,5	60 000	325
Schweden	447 000	10,2	283 000	36
Schweiz	41 000	8,5	30 000	283
Serbien	77 000	7,1	80 000	89
Slovenien	20 000	2,1	20 300	103
Slowakei	49 000	5,4	61 600	88
Spanien	506 000	46,7	850 000	55
Tschechien	79 000	10,6	90 000	118
Türkei	784 000	82,0	300 000	273
Ungarn	93 000	9,8	55 000	178
Zypern	9 000	1,1	45 000	24

Weitere Statistiken unter www.jagdverband.de
Quelle: Deutscher Jagdverband, Handbuch 2023

DJV INFOGRAFIK

Deutscher Jagdverband
 pressestelle@jagdverband.de
www.jagdverband.de

(Jagdverband, 2023)

Bijlage 16: Overzichtstabel afschotperiode

In deze tabel vind je een overzicht van wanneer grofwildsoorten mogen worden geschoten in verschillende landen. In dit overzicht is geen onderscheid gemaakt tussen schadebestrijding en jacht. Frankrijk is niet opgenomen in deze tabel, omdat er geen overzicht beschikbaar is voor het hele land; de regels variëren sterk per regio. Dit komt doordat de jachttijden kunnen verschillen op basis van de regio/deelstaat, het jaar en de wildbeheereenheid.

Nederland												
	januari	februari	maart	april	mei	juni	juli	augustus	september	oktober	november	december
Edelhert			15-mrt									
Damhert			15-mrt									
Wildzwijn			15-mrt									
Reebok												
Reegeit & kalveren												
Smalree												

Vlaanderen												
	januari	februari	maart	april	mei	juni	juli	augustus	september	oktober	november	december
Edelhert												
Damhert												
Wildzwijn							1 t/m 15 vrij					
Reebok									15-sep			
Reegeit & kalveren												
Smalree												

Wallonië												
	januari	februari	maart	april	mei	juni	juli	augustus	september	oktober	november	december
Edelhert									21-sep			
Damhert									21-sep			
Wildzwijn												
Reebok							15-jul					
Reegeit & kalveren												
Smalree												

Duitsland												
	januari	februari	maart	april	mei	juni	juli	augustus	september	oktober	november	december
Edelhert kalf												
Edelhert spitsier												
Edelhert smaldier												
Edelhert M/V												
Damhert kalf												
Damhert spitsier												
Damhert smaldier												
Damhert M/V												
Wildzwijn												
Reebok										15-okt		
Reegeit												
Reekalveren												
Smalree												

Bijlage 17: Interview met Maarten Ledenboer

Datum: 20-07-2023

In een interview met Maarten Ledenboer, Forestkeeper in New Forest, heeft Maarten zijn inzichten gedeeld over het toepassen van adaptief populatiebeheer op hoefdierpopulaties en faunabeheer in Engeland.

In New Forest wordt grofwild beheerd door eigen personeel van de organisatie, wat professioneel beheer mogelijk maakt zonder trofeeënjacht en concurrentie. In Engeland hebben terreinbeheerders de vrijheid om keuzes te maken over wildpopulaties en dichtheden, zonder provinciaal plan. Landeigenaren hebben meestal de eindbeslissing, zelfs bij subsidies. Adaptief populatiebeheer wordt toegepast in New Forest, waar financiële steun voor de jacht wordt vermeden. Flexibiliteit en vertrouwen in terreinbeheerders zijn sleutelwoorden. Diverse monitoringtechnieken, zoals trendtellingen en dronetellingen, worden gebruikt in combinatie met verschillende jachtmethoden zoals aanzitjacht en stalking (bersjacht). Adaptief populatiebeheer praktijken zijn gebaseerd op terrein- en maatschappelijke behoeften, en het vermijden van overpopulatie om een balans te vinden tussen natuurbehoud en maatschappelijke belangen. Er zijn uitdagingen, zoals landbouw- en bosbouwconflicten, die aangepakt worden door professionals. Samenwerking met belanghebbenden is niet altijd nodig omdat elke landeigenaar verantwoordelijk is voor zijn eigen beheer.

Binnen Engeland bestaan uiteenlopende meningen over het opstellen van plannen. Wanneer een plan wordt geïmplementeerd, brengt dit een bepaalde verwachting met zich mee. Echter, deze verwachting kan juist problemen veroorzaken. Bijvoorbeeld, een vastgesteld afschotdoel kan om verschillende redenen niet worden behaald, zoals een strenge winter waarin het wild weg trekt, mastjaren of droogte.

Maarten benadrukt adaptief populatiebeheer als een waardevolle aanpak die vertrouwen en maatschappelijke acceptatie vereist. Flexibiliteit en strategisch handelen spelen een centrale rol in het behouden van evenwicht tussen ecologische en maatschappelijke behoeften. M. Ledenboer geeft aan dat *“bij een professionele aanpak van faunabeheer de vergelijking kan worden gemaakt met een tandarts, deze stel je toch ook geen vragen over zijn werk en je vertrouwt erop dat hij het goed doet”*. Hiermee wil hij aangeven dat ook faunabeheerders die dit als fulltime job hebben het vertrouwen moeten krijgen dat dit goed wordt uitgevoerd.

Hier is een overzicht met de belangrijkste punten uit het interview:

Beheer en Trofeeënjacht: In New Forest wordt het beheer van grofwild uitgevoerd door eigen personeel van de staat, om professioneel en gericht beheer te waarborgen. Dit helpt om trofeeënjacht en concurrentie tussen partijen te vermijden.

Huidige Situatie: In Engeland heeft elke terreinbeheerder de vrijheid om keuzes te maken over wildpopulaties en dichtheden. Er is geen provinciaal plan, en elke landeigenaar beslist zelf. Subsidies kunnen een rol spelen, maar landeigenaren hebben over het algemeen de eindbeslissing.

Adaptief populatiebeheer: Hoewel New Forest geen specifieke financiële steun voor de jacht wil ontvangen, wordt geld uit andere bronnen gebruikt om beheeractiviteiten te ondersteunen. Dit zorgt voor maatschappelijke acceptatie.

Faunabeheer Methoden: Tellingen vinden plaats in het voorjaar, jachttijden zijn langer, en dronetellingen worden gebruikt voor monitoring. Jachtmethoden zoals aanzitjacht, stalking en teamshoots worden toegepast. Teamshoots worden uitgevoerd door een samenstelling van meerdere mensen die zich verspreid in een gebied tactisch opstellen en zo het wild in beweging krijgen. Hierdoor komt het wild rustig in beweging en kan er een hoger afschot aantal worden gerealiseerd. Doordat het wild rustig in beweging komt kan er goed worden aangesproken en veilig afschot plaatsvinden. Teamshoots kan worden vergeleken met bewegingsjacht in Limburg.

Adaptief populatiebeheer Praktijk: Flexibel beheer en vertrouwen in de terreinbeheerder zijn belangrijk. Populaties worden aangepast op basis van het terrein en maatschappelijke behoeften.

Uitdagingen en Beperkingen: Er zijn uitdagingen, zoals landbouw- en bosbouwconflicten. Rasteren wordt beperkt gebruikt en exoten zoals muntjac zijn een aandachtspunt.

Omgaan met Natuurdoelen: Adaptief populatiebeheer helpt om aanrijdingen te verminderen en rust in het gebied te bewaren, maar overpopulatie moet in evenwicht worden gehouden.

Samenwerking en Belanghebbenden: Omdat elke landeigenaar zijn eigen beheer voert, is er geen directe noodzaak voor samenwerking met belanghebbenden.

Persoonlijke Mening: Maarten ziet adaptief populatiebeheer als een positieve aanpak die vertrouwen en maatschappelijke acceptatie vergt. Flexibiliteit en strategisch handelen zijn belangrijk voor succesvol adaptief populatiebeheer.

Maarten benadrukte het belang van goed beheer om evenwicht te vinden tussen natuurbehoud en maatschappelijke behoeften. Vertrouwen in de professionals en het vermijden van overpopulatie zijn cruciaal voor effectief faunabeheer.

Bijlage 18: Informatie over de Pig Brig

Een pig brig is een zwaar net dat een stuk boven het maaiveld wordt gehangen, wanneer de wilde zwijnen door middel van voer gewend zijn aan het net dat hen boven de rug hangt wordt het net verlaagd waardoor het werkt als een wespenval, de wilde zwijnen kunnen er wel in maar niet meer uit. Volgens Patrick is hier vooral een groot verschil in de tijdsduur die nodig is. Voor het vangen van de wilde zwijnen met kooien is gemiddeld twee à drie uur per wild zwijn, voor afschot met behulp van aanzitjacht met nachtzichtapparatuur is dit als snel 20 uur per wild zwijn.

(Pig Brig Trap Systems, z.d.).